

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОЛОГІЇ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ЦИФРОВОГО БІЗНЕСУ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

к.е.н., доцент Корнієнко О.П.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав. кафедрою)

« » 2026р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **бакалавр**

на тему: **Зовнішньоекономічний потенціал розвитку відносин**
між Україною та ЄС

Виконала: студентка IV курсу, групи 4451з

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Вербицька К.О.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

PhD, викладач в економіці Павлова М.Д.

(наук. ступінь, вч. звання, прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2026 р.

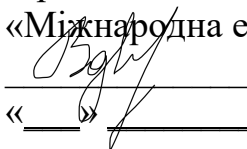
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки та екології моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма – Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

гарант освітньої програми

«Міжнародна економіка»

 Л.Ю. Вдовиченко
«___» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту _____ Вербицька Катерина Олександрівна _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Зовнішньоекономічний потенціал розвитку відносин між Україною та ЄС

Керівник роботи _____ PhD, викладач в економіці Павлова М. Д.

Затверджені наказом ректора № 212-УЧ від «02» березня 2026 року

2. Термін подання роботи: _____ 16.06.2026 р. _____

3. Вихідні дані по роботі: наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, статистичні матеріали, нормативно-правові документи України та ЄС, публікації міжнародних організацій, а також електронні інформаційні ресурси.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів):
Теоретичні основи формування зовнішньоекономічного потенціалу у відносинах України та ЄС, Сутність та економічний зміст зовнішньоекономічного потенціалу країни, Структура та основні складові зовнішньоекономічного потенціалу країни, Роль Європейського Союзу у розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України, Аналіз сучасного стану зовнішньоекономічних відносин України та ЄС, Етапи розвитку економічного співробітництва України з Європейським Союзом, Вплив повномасштабної війни на зовнішньоекономічні відносини України та ЄС, Аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС,

Перспективи розвитку зовнішньоекономічного потенціалу співпраці України та ЄС, Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС, Перспективи економічної інтеграції України до Європейського Союзу, Напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС.

5. Перелік презентаційних матеріалів: Характеристика кваліфікаційної роботи: мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження;
Динаміка частки ЄС у структурі експорту товарів України у 2020-2025 рр.;
Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС (2020-2025 роки);
Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС; Ключові проблеми євроінтеграційного процесу України та механізми їх впливу; Стратегічні перспективи інтеграції України до ЄС;
Напрями реалізації економічних перспектив розвитку України;
Матриця SWOT-аналізу розвитку зовнішньоекономічної співпраці України з ЄС;
Матриця TOWS-аналізу формування стратегій зовнішньоекономічної співпраці України з ЄС;
Комплексний механізм підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2025р.- 15.09.2025р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2025р.- 30.09.2025р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2025р.- 31.10.2025р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.11.2025р.- 15.11.2025р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	15.11.2025р.- 31.01.2025р.	
6.	Розробка теоретичного розділу	01.02.2026р.- 29.02.2026р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	01.03.2026р.- 31.03.2026р.	
8.	Розробка проектного розділу	01.04.2026р.- 30.04.2026р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	01.05.2026р.- 15.05.2026р.	
10.	Редагування рукопису роботи магістранта та ознайомлення з ним наукового керівника	15.05.2026р.- 30.05.2026р.	
11.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	01.06.2026р.- 08.06.2026р.	
12.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	08.06.2026р.	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи на попередній захист	10.06.2026р.	
14.	Усунення зауважень кафедрального захисту та результатів перевірки на виявлення збігів/ідентичності/схожості роботи	10.06.2026р.- 15.06.2026р.	
15.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	15.06.2026р.- 20.06.2026р.	
16.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	15.06.2026р.- 18.06.2026р.	
17.	Захист роботи перед АК	20.06.2026р.	

Науковий керівник

(підпис)

Павлова М. Д.

(прізвище та ініціали)

Студент

(підпис)

Вербицька К.О.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі досліджено зовнішньоекономічний потенціал розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом. Розглянуто теоретичні засади формування зовнішньоекономічного потенціалу держави та його значення для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах європейської інтеграції.

Проаналізовано сучасний стан торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС, динаміку зовнішньої торгівлі товарами і послугами, інвестиційної взаємодії та вплив євроінтеграційних процесів на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України. Особливу увагу приділено наслідкам повномасштабної війни для зовнішньої торгівлі, логістичних ланцюгів та економічних зв'язків з країнами Європейського Союзу.

У роботі визначено основні проблеми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України та обґрунтовано перспективні напрями його розвитку. За результатами дослідження запропоновано комплексний механізм підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки, збільшенню експорту продукції з високою доданою вартістю, залученню іноземних інвестицій та поглибленню інтеграції України до європейського економічного простору.

Ключові слова: зовнішньоекономічний потенціал, європейська інтеграція, зовнішня торгівля, експорт, інвестиції, Україна, Європейський Союз.

ABSTRACT

The thesis examines the foreign economic potential of the development of relations between Ukraine and the European Union. The theoretical foundations of the formation of the state's foreign economic potential and its importance for ensuring the competitiveness of the national economy in the context of European integration are considered.

The current state of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU, the dynamics of foreign trade in goods and services, investment cooperation, and the impact of European integration processes on the development of Ukraine's foreign economic activity are analyzed. Particular attention is paid to the consequences of the full-scale war for foreign trade, logistics chains, and economic relations with the countries of the European Union.

The study identifies the main problems of realizing Ukraine's foreign economic potential and substantiates promising directions for its development. Based on the research results, a comprehensive mechanism for enhancing Ukraine's foreign economic potential in cooperation with the EU is proposed. Its implementation will contribute to increasing the competitiveness of the Ukrainian economy, expanding exports of high value-added products, attracting foreign investment, and deepening Ukraine's integration into the European economic area.

Keywords: foreign economic potential, European integration, foreign trade, exports, investments, Ukraine, European Union.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ТА ЄС.....	10
1.1. Сутність та економічний зміст зовнішньоекономічного потенціалу країни..	10
1.2. Структура та основні складові зовнішньоекономічного потенціалу країни	16
1.3. Роль Європейського Союзу у розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС	32
2.1. Етапи розвитку економічного співробітництва України з Європейським Союзом	32
2.2. Вплив повномасштабної війни на зовнішньоекономічні відносини України та ЄС	39
2.3. Аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС	51
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС	64
3.1. Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС	64
3.2. Перспективи економічної інтеграції України до Європейського Союзу.....	71
3.3. Напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС.....	79
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	92
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Сучасні процеси глобалізації та інтеграції світової економіки зумовлюють активний розвиток міжнародних економічних відносин між державами. У таких умовах особливого значення набуває розвиток взаємовигідного співробітництва між державами.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю поглиблення економічної співпраці між Україною та країнами Європейського Союзу (ЄС), що є одним із ключових пріоритетів зовнішньоекономічної політики держави. У сучасних умовах економічних та політичних трансформацій питання формування та ефективного використання зовнішньоекономічного потенціалу України набуває особливого значення. Розвиток зовнішньоекономічного потенціалу України у взаємодії з Європейським Союзом сприяє модернізації економіки, впровадженню сучасних технологій, удосконаленню інституційного середовища та розширенню торговельно-економічних зв'язків.

Мета і завдання дослідження. Основною метою роботи є вивчення зовнішньоекономічного потенціалу розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом, а також визначення перспектив подальшого розвитку та поглиблення економічного співробітництва між ними.

Відповідно до поставленої мети роботи будуть виконані такі завдання:

1. Розкрити сутність та економічний зміст зовнішньоекономічного потенціалу країни.
2. Визначити структуру та основні складові зовнішньоекономічного потенціалу країни.
3. Визначити роль Європейського Союзу у розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України.
4. Проаналізувати етапи розвитку економічного співробітництва України з ЄС.

5. Оцінити вплив повномасштабної війни на зовнішньоекономічні відносини України з Європейським Союзом.
6. Здійснити аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу.
7. Визначити основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС.
8. Розглянути перспективи економічної інтеграції України до ЄС.
9. Обґрунтувати напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні відносини України з країнами Європейського Союзу.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України у взаємодії з Європейським Союзом.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, статистичний метод, метод узагальнення та систематизації, метод прогнозування.

Характеристика структури роботи. Структура кваліфікаційної роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дослідження становить 102 сторінки, із яких 79 сторінок займає основна частина тексту. У роботі представлено 6 таблиць і 15 рисунків. Перелік використаних джерел містить 61 найменування та займає 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ТА ЄС

1.1. Сутність та економічний зміст зовнішньоекономічного потенціалу країни

Важливе значення у забезпеченні економічного розвитку держави та її інтеграції до міжнародного економічного простору відіграє розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Розширення міжнародної торгівлі, розвиток інвестиційного співробітництва та участь у глобальних економічних процесах залежать саме від рівня розвитку зовнішньоекономічного потенціалу країни.

Поняття зовнішньоекономічного потенціалу тісно пов'язане із загальним економічним потенціалом країни та відображає її можливості ефективно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

Потенціал (від лат. *potentia* – сила, можливість, напруга) у загальному розумінні означає наявні засоби, ресурси та джерела, які можуть бути задіяні для досягнення певної мети, реалізації плану або розв'язання конкретного завдання. Поняття потенціалу передбачає наявність сил та можливостей у певній сфері діяльності.

З економічної точки зору, потенціал – це сукупність ресурсів і можливостей держави, що можуть бути використані для забезпечення потреб суспільства, зокрема у виробничій, оборонній та інших сферах. Це поняття відображає рівень економічного розвитку країни, стан її продуктивних сил, обсяги національного багатства та можливості подальшого соціально-економічного зростання [10, с. 244].

Термін «економічний потенціал» в науковій літературі має різні підходи до трактування. На початку 80-х років XX століття в західній економічній теорії окремі дослідники, зокрема М. Мескон, М. Альберт та Ф. Хедоурі, розглядали економічний потенціал як максимально можливий обсяг виробництва продукції за наявних

ресурсів [1] . Водночас інші науковці, зокрема Ф. Котлер, пов'язували це поняття з максимально можливим ринковим попитом на вироблену продукцію [2].

Ю. В. Кіндзерський зазначає, що в українській науковій літературі переважає підхід, відповідно до якого потенціал розглядається як ресурсна база господарських систем, що підтверджується більш ніж у 58% досліджень [9, с. 26].

Економічний потенціал зазвичай описують як інтегральну спроможність економіки, її галузей, підприємств і господарств здійснювати виробничо-господарську діяльність: створювати продукцію, надавати послуги та задовольняти потреби населення і суспільства, водночас забезпечуючи розвиток виробництва і споживання.

Рівень економічного потенціалу країни визначається насамперед наявністю природних ресурсів, забезпеченістю засобами виробництва, трудовими ресурсами, науково-технічними можливостями, обсягом накопиченого національного багатства, а також ступенем розвитку міжнародних економічних зв'язків.

Економічний потенціал країни доцільно розглядати як комплексну категорію, що охоплює сукупність різних видів потенціалів, сформованих відповідно до специфіки розвитку регіону, а також механізми та часові межі їх залучення до господарського обігу з метою підвищення конкурентоспроможності та створення умов для сталого соціально-економічного розвитку держави [3].

Класичні теорії міжнародної торгівлі також відіграють важливу роль у формуванні концепції зовнішньоекономічного потенціалу. Так, у роботі А. Сміта «Багатство народів» (1973) [5] теорія абсолютних переваг пояснює вигоду від спеціалізації країни у виробництві тих товарів, у яких вона більш ефективна. Водночас ця теорія не пояснює, чому країни торгують навіть без абсолютної переваги. Саме тому, згодом була розроблена теорія порівняльних переваг, яка дозволяє оцінювати міжнародну торгівлю та зовнішньоекономічний потенціал держави більш комплексно.

Зовнішньоекономічний потенціал держави є частиною загального економічного потенціалу і характеризується сукупністю ресурсів та можливостей, що дозволяють ефективно здійснювати міжнародну економічну діяльність (рис. 1.1).

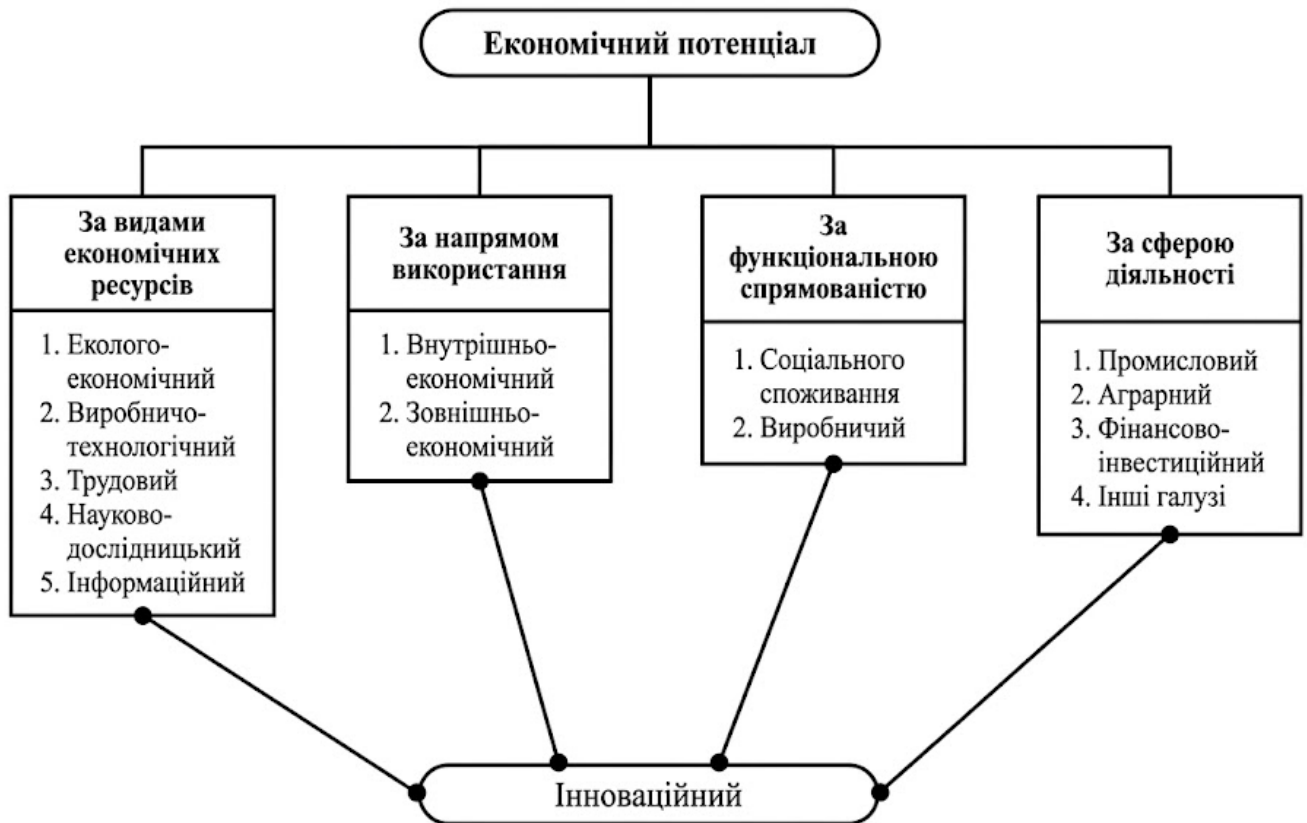

Рис. 1.1. – Класифікація видів економічного потенціалу

Основні види економічного потенціалу можна охарактеризувати таким чином:

– еколого-економічний потенціал - це сукупність природних ресурсів, природних умов і екологічних факторів регіону, які вже використовуються в господарській діяльності або можуть залучатися до процесів економічного обігу за наявного рівня технологічного розвитку та економічних можливостей суспільства. Важливими характеристиками еколого-економічного потенціалу є географічне

положення держави, кліматичні особливості території, рельєф місцевості, а також розміщення і обсяги природних ресурсів;

- виробничо-технологічний потенціал - це поєднання матеріально-технічних засобів виробництва (основних фондів, обладнання, інфраструктури) та технологій їх використання, які забезпечують створення товарів і послуг у процесі економічної діяльності;

- трудовий потенціал - це комплексна сукупність наявних і перспективних трудових можливостей населення, що формується в результаті поєднання людського потенціалу та людського капіталу і характеризується чисельністю економічно активного населення, рівнем освіти, професійних навичок і іншими якісними характеристиками [4, с. 16];

- науково-дослідницький потенціал - це можливості країни у сфері наукових досліджень і розробок, які включають наукові установи, кадровий потенціал, матеріально-технічну базу та результати інноваційної діяльності [6, с. 194];

- інформаційний потенціал - це наявність інформаційних ресурсів, технологій, систем і засобів, що забезпечують створення, обробку, збереження та використання інформації в економічній діяльності [7];

- внутрішньоекономічний потенціал - це частина економічного потенціалу держави, спрямована на забезпечення внутрішніх потреб національного виробництва та соціальної сфери;

- зовнішньоекономічний потенціал - це здатність національної економіки вести ефективну зовнішньоекономічну діяльність, виробляти конкурентоспроможну продукцію та реалізовувати її на міжнародних ринках;

- потенціал соціального споживання - це сукупність потреб населення у матеріальних і нематеріальних благах, які визначають обсяг і структуру національного виробництва [8];

– виробничий потенціал - це спроможність економіки та окремих її галузей забезпечувати виробництво товарів і послуг для задоволення потреб суспільства й подальшого відтворення за умови ефективного використання ресурсів і технологічних можливостей;

– промисловий потенціал - це частина виробничого потенціалу країни або регіону і відображає спроможність промислового сектору ефективно виробляти продукцію та сприяти розвитку економіки. Він виступає однією з ключових складових економічного потенціалу регіону, визначає рівень розвитку продуктивних сил і формує спроможність промислових підприємств до ефективного виробництва продукції [11];

– аграрний потенціал - це сукупність ресурсів сільського господарства, що включає їх кількість, якість і структуру, які визначають здатність аграрних підприємств ефективно виробляти продукцію. Незбалансованість цих ресурсів може знижувати виробничий та економічний потенціал галузі, а аналіз їх використання дозволяє оцінити ефективність аграрного виробництва;

– фінансово-інвестиційний потенціал - це сукупність фінансових та інвестиційних ресурсів країни або підприємства, що визначає їх здатність забезпечувати відновлення та розвиток виробничих потужностей, фінансування інфраструктурних і соціальних проєктів, впровадження інновацій, нарощування основного капіталу та підтримку конкурентоспроможності. Фінансово-інвестиційний потенціал відображає наявність власних і залучених фінансових ресурсів, можливості інвестування та ефективного використання капіталу для сталого економічного зростання і стабільності [12];

– інноваційний потенціал - це комплекс ресурсів, можливостей і здатностей економіки, підприємств чи регіону до створення, впровадження та розвитку нових технологій, методів виробництва та управління. Він органічно інтегрується у всі складові економічного потенціалу (за видами ресурсів, напрямом використання, функціональною спрямованістю та сферою діяльності) і визначає

здатність економічної системи до постійного розвитку, підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Сучасні підходи до визначення економічного потенціалу розширюють його розуміння, включаючи не лише виробничі можливості, але й інституційні, фінансові, технологічні та людські ресурси, що визначають здатність держави ефективно діяти на національних та міжнародних ринках. Особливо важливим є зовнішньоекономічний потенціал, який характеризує спроможність держави реалізовувати міжнародну економічну діяльність.

Зовнішньоекономічний потенціал країни є складовою економічного потенціалу держави та відображає її можливості здійснювати ефективну зовнішньоекономічну діяльність. Зовнішньоекономічний потенціал розглядається як сукупність ресурсів, можливостей і умов, які забезпечують здатність країни брати участь у міжнародних економічних відносинах та реалізовувати свої конкурентні переваги на світових ринках.

Можна виокремити такі підходи до визначення сутності зовнішньоекономічного потенціалу:

1. Ресурсно-орієнтований підхід - акцент на ефективному використанні наявних ресурсів регіону чи країни (трудових, матеріальних, технологічних, фінансових) для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.
2. Функціонально-орієнтований підхід - фокус на ключових функціях ЗЕП, таких як здійснення зовнішньоекономічних операцій, залучення інвестицій, міжнародне технологічне співробітництво.
3. Конкурентно-орієнтований підхід - оцінка потенціалу через здатність країни або регіону забезпечувати конкурентоспроможність продукції та послуг на міжнародних ринках.
4. Прибутково-орієнтований підхід - розгляд зовнішньоекономічного потенціалу як інструменту досягнення економічного ефекту та підвищення фінансової стійкості зовнішньоекономічної діяльності.

5. Підхід, орієнтований на розвиток - підкреслює перспективи інтеграції у глобальні економічні процеси та залучення інвестицій, технологій і знань для довгострокового економічного зростання.

За трактуванням Бабан Т.О., зовнішньоекономічний потенціал слід розглядати як ширше поняття, яке охоплює не лише експортні можливості, а й перспективи співпраці з іноземними партнерами, проведення валютних, банківських, страхових та інших операцій, що належать до зовнішньоекономічної діяльності [13].

Узагальнюючи різні підходи, зовнішньоекономічний потенціал можна визначити як комплексну систему внутрішніх і зовнішніх чинників, що забезпечує реалізацію можливостей економіки у сфері зовнішньоекономічної діяльності з метою досягнення сталого соціально-економічного розвитку.

Економічний зміст зовнішньоекономічного потенціалу полягає у здатності держави забезпечувати розвиток міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій, участь у міжнародному поділі праці та формування стабільних економічних зв'язків з іншими країнами, що в сукупності визначає її місце у світовій економічній системі.

1.2. Структура та основні складові зовнішньоекономічного потенціалу країни

Не всі складові економічного потенціалу країни безпосередньо належать до її зовнішньоекономічного потенціалу. Він формується на основі загального економічного потенціалу, але охоплює лише ті елементи, які забезпечують ефективну участь країни у міжнародній торгівлі, русі капіталів та інших формах зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічний потенціал країни включає, зокрема, експортно-імпортну складову. На його формування впливають різні чинники: з одного боку - наявність у регіоні ефективних виробництв, які створюють конкурентоспроможну

продукцію, затребувану на зовнішніх ринках, а з іншого - рівень платоспроможності населення, що визначає попит на імпорتنі товари.

До основних складових зовнішньоекономічного потенціалу країни належать:

- експортний потенціал, що визначає можливості реалізації національної продукції на зовнішніх ринках ;

Термін «експортний потенціал» застосовується для опису поточного стану економіки, а також для характеристики можливих напрямів і тенденцій її подальшого розвитку. За твердженням К. Пасса та Б. Лоуса, до основних об'єктів експорту належать три ключові категорії:

- товари, вироблені в межах однієї країни та реалізовані на зовнішньому ринку шляхом фізичного переміщення через кордон (так званий видимий експорт);
- послуги, що надаються іноземним споживачам як у межах держави-експортера (наприклад, туризм), так і за її межами (банківські, страхові послуги тощо), які забезпечують обмін іноземної валюти на національну (невидимий експорт);
- капітал, розміщений за кордоном у формі портфельних та прямих інвестицій, а також банківських депозитів [14].

Важливу роль у формуванні експортного потенціалу відіграє виробничий потенціал країни, оскільки саме він визначає можливості створення конкурентоспроможної продукції для зовнішніх ринків.

Рівень реалізації виробничого потенціалу залежить від обсягів інвестування в модернізацію технологій і обладнання, розвитку науково-дослідної сфери, впровадження інновацій у виробничі процеси, а також якості трудових ресурсів. Саме це дозволяє створювати більш якісну, конкурентоспроможну продукцію та розширювати виробництво.

Виробничий потенціал - це можливості країни виробляти товари та послуги конкретної якості й у потрібних обсягах за певний період часу. Він відображає

рівень ефективності використання ресурсів - обладнання, виробничі площі та праця людей [50].

Виробничий потенціал країни формується на основі таких принципів [49]:

- цілісність: узгоджений розвиток усіх складових економіки для забезпечення виробництва товарів і послуг для задоволення потреб населення;
- екологічність: орієнтація виробництва на збереження природних ресурсів і скорочення шкідливого впливу на довкілля;
- системність: виробничий потенціал як єдина система, у якій взаємодіють ресурси, галузі економіки та виробничі процеси.

Експортний потенціал можна розглядати як систему, що складається з трьох елементів: внутрішнього потенціалу національної економіки (пропозиція), потенціалу зарубіжних ринків (попит) та системи бар'єрів і стимулів для експортної продукції. Взаємозв'язок пропозиції та зовнішнього попиту здійснюється через наявні стимули та обмеження експорту (рис. 1.2).

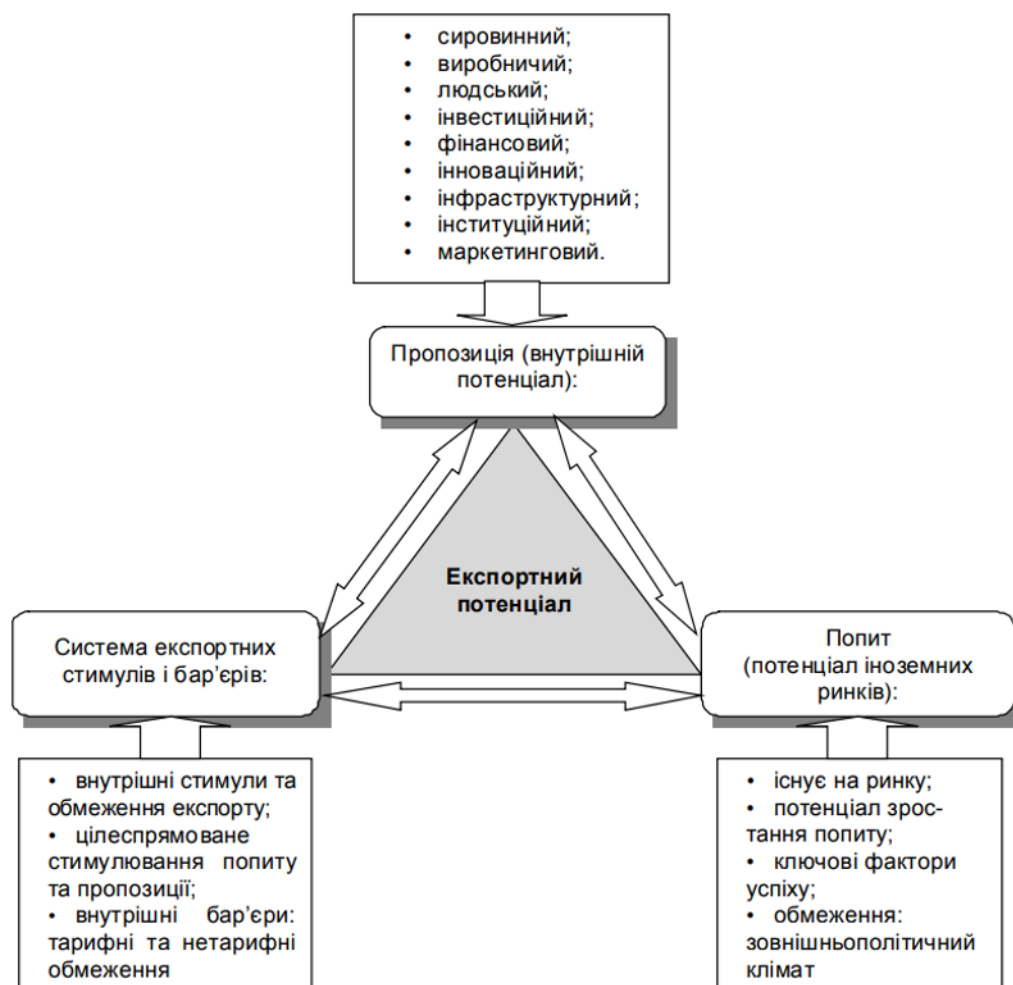

Рис. 1.2. – Структура експортного потенціалу

Рис. 1.2. відображає взаємозв'язок між внутрішнім потенціалом економіки, попитом зовнішніх ринків та системою стимулів і бар'єрів, які разом формують експортний потенціал країни.

Експортний потенціал розглядається як динамічна складова, що визначає спроможність держави виробляти та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію на міжнародних ринках із використанням наявних та потенційних ресурсів й враховуючи вплив зовнішніх факторів.

– імпорتنний потенціал, що визначається як здатність економіки забезпечувати задоволення внутрішнього попиту на іноземні товари та послуги,

оптимізуючи обсяги і структуру імпорту з урахуванням платоспроможності населення, потреб виробництва та загальної економічної стратегії.

Імпортний потенціал забезпечує доступ до необхідної сировини, технологій, обладнання та інших ресурсів, які не виробляються або виробляються у недостатній кількості в межах країни. Ефективне використання імпортного потенціалу передбачає оптимізацію структури імпорту з урахуванням стратегічних потреб держави, оскільки надмірна залежність від імпорту створювати ризики для економічної стабільності та безпеки країни.

Отже, імпортний потенціал є важливою складовою зовнішньоекономічного потенціалу, яка доповнює експортний потенціал та разом вони формують експортно-імпортний потенціал. Він відображає здатність національної економіки здійснювати ефективний обмін товарами, послугами та ресурсами із міжнародними ринками.

- інноваційно-інвестиційний потенціал, що включає комплекс взаємопов'язаних чинників - науково-технічних, технологічних, кадрових і фінансових ресурсів, рівень розвитку яких визначає готовність держави до залучення інвестицій у перспективні інноваційні проєкти відповідно до обраної стратегії розвитку в умовах змінного середовища [15]. Загалом, інноваційно-інвестиційний потенціал слід розглядати як комплексну характеристику, що відображає здатність економіки забезпечувати ефективне поєднання інноваційної діяльності й залучення інвестиційних ресурсів.

Інноваційно-інвестиційний потенціал формується під впливом комплексу взаємопов'язаних складових, серед яких провідну роль відіграють науково-технічний рівень, розвиток інфраструктури, якість людського капіталу та доступ до фінансових ресурсів. Рівень розвитку цих компонентів визначає можливості держави щодо розвитку інноваційної діяльності й залучення інвестицій у високотехнологічні сфери економіки.

Інноваційний потенціал - це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і освітньо-культурних можливостей, які визначають здатність країни (або окремого регіону, галузі чи підприємства) до створення та впровадження інновацій і досягнення сталого розвитку економіки [45]. Рівень розвитку такого потенціалу безпосередньо впливає на результативність інноваційних процесів та формування конкурентних переваг.

В цьому контексті інтелектуальна рента виступає як економічний результат його реалізації. Інтелектуальна рента – це додатковий дохід, що виникає внаслідок ефективного використання інновацій, знань та об'єктів інтелектуальної власності, які забезпечують суб'єктам господарювання переваги на ринку. Чим вищим є рівень розвитку інноваційного потенціалу, тим більшими є можливості економічних суб'єктів генерувати інтелектуальну ренту та утримувати стійкі конкурентні позиції.

Інтелектуальна рента виникає насамперед у сферах, де ключову роль відіграють знання, інновації та інформація. Вона належить тим суб'єктам, які створюють або ефективно використовують інтелектуальні ресурси, як-от технології та розробки [46].

Інвестиційний потенціал - це сукупність природних, матеріально-технічних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, які разом визначають здатність економіки залучати як внутрішні, так і зовнішні інвестиції. Це йдеться про можливості держави накопичувати капітал і спрямовувати його на розвиток ключових сфер економіки.

Інвестиційний потенціал розглядають не лише як обсяг внутрішніх фінансових ресурсів (державний бюджет, заощадження населення, прибутки бізнесу), а й як рівень інвестиційної привабливості країни [15].

На думку Удалих О. О., інвестиційна привабливість країни - це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних чинників, які впливають на зацікавленість інвесторів

у вкладенні капіталу в економіку держави [47]. Рівень інвестиційної привабливості відображає, наскільки країна є цікавою та надійною для інвесторів.

Важливим етапом оцінки інвестиційної привабливості країни є аналіз інвестиційного клімату, який відображає сукупність умов здійснення інвестиційної діяльності та рівень пов'язаних із нею ризиків.

Можна виділити такі ключові чинники, що формують інвестиційний клімат країни [48]:

- політико-правові (рівень розвитку законодавства та правового регулювання у сфері інвестування, рівень його стабільності, довіра до країни на міжнародному рівні, рівень політичної стабільності та ефективність державного управління);
- економічні (рівень економічної стабільності, розвиток інфраструктури, інфляція, стан банківської системи, стабільність національної валюти, податкова політика);
- фінансові (доступність фінансових ресурсів, рівень розвитку фінансового ринку, інвестиційна активність, можливості кредитування);
- соціально-культурні (рівень економічної культури, ділова практика, менталітет населення, інвестиційна активність суспільства);
- інституційні (якість державних інституцій, рівень корупції, прозорість ведення бізнесу, ефективність регулювання).

Для визначення рівня інвестиційної привабливості держави найчастіше використовують міжнародні рейтинги Euromoney, Business Environment Risk Intelligence, а також методика World Bank Investment Climate Survey.

- туристичний потенціал, що характеризує здатність країни приваблювати іноземних туристів та забезпечувати туристичні послуги на міжнародному рівні. Такий вид потенціалу важливий для зовнішньоекономічної діяльності, оскільки приносить валютні надходження та зміцнює міжнародний імідж;

Зазвичай туристичний потенціал розглядають як структуру, що включає три основні складові:

- природно-ресурсний потенціал - природні ресурси та умови (клімат, географічне положення), які визначають привабливість території для туристів;
- історико-культурний потенціал - матеріальні та нематеріальні об'єкти (пам'ятки, традиції, культура), що становлять туристичну цінність;
- соціально-економічний потенціал - розвиток інфраструктури, наявність кваліфікованих кадрів та можливості просування території на туристичному ринку.
- інфраструктурний потенціал включає транспортно-логістичні, комунікаційні, митні, фінансові та інші ресурси, що забезпечують ефективне обслуговування зовнішньоекономічної діяльності. Розвинена інфраструктура сприяє зменшенню логістичних витрат, пришвидшенню торгівлі та зміцненню позицій країни на міжнародних ринках.

До основних показників інфраструктурного потенціалу країни доцільно віднести:

- рівень розвитку наукових, економічних та цифрових можливостей держави у сфері інфраструктури;
- стан і якість об'єктів інфраструктури, а також ефективність їх управління;
- забезпеченість ресурсами (матеріальними, фінансовими, кадровими), необхідними для стабільного функціонування інфраструктури;
- здатність держави до модернізації інфраструктури та її адаптації до змін зовнішнього середовища;
- рівень підготовки кадрів і наукового забезпечення розвитку інфраструктури [51].

Отже, інфраструктурний потенціал країни можна визначити як сукупність ефективно функціонуючих елементів інфраструктури, а також матеріальних і трудових ресурсів, які забезпечують її стабільну роботу. Він відображає рівень

готовності країни до організації та управління інфраструктурними процесами в умовах впливу різних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Представлена структура зовнішньоекономічного потенціалу країни, а також зміст його складових і відповідні показники відображають комплексну систему зовнішньоекономічних можливостей, що визначають економічні та соціальні інтереси держави та її перспективи розвитку у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

1.3. Роль Європейського Союзу у розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України

Європейський Союз є важливим учасником міжнародних економічних відносин, який поєднує елементи наднаціонального управління та співробітництва між державами. Його особливий статус дозволяє ефективно визначати тенденції розвитку світової торгівлі та економічного співробітництва між державами.

Загальною метою Європейського Союзу є сприяння економічному та соціальному розвитку, в основному через створення спільного простору без внутрішніх кордонів, зміцнення соціально-економічної єдності, формування економічного і монетарного союзу та запровадження єдиної валюти.

Важливим етапом стало набуття ЄС міжнародної правосуб'єктності відповідно до Лісабонського договору (2009), що надало йому право укладати міжнародні угоди, виступати учасником міжнародних організацій і суб'єктом зовнішньоекономічних відносин [52].

Провідне місце у здійсненні зовнішньоекономічної політики ЄС відіграє Європейська комісія, яка представляє інтереси Союзу у відносинах з іншими країнами, зокрема з Україною. Європейський Союз виступає як єдиний економічний партнер у сфері торгівлі та інвестицій, що створює сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України [52].

Вступ до Європейського Союзу розглядається Україною як один із ключових стратегічних пріоритетів, адже створює умови для реалізації національних інтересів, проведення модернізації економіки та подолання технологічного відставання. Крім того, це допомагає Україні укріплювати власні позиції у світовому просторі й створювати умови для подальшого зростання.

Важливим напрямом співпраці України з Європейським Союзом є приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* - правової системи ЄС, яка охоплює норми та стандарти у сферах економіки, фінансів, конкурентної політики й регулювання ринкових відносин. У цьому контексті Угода про асоціацію з ЄС і надалі має важливе значення, оскільки реалізація її положень сприяє поступовому наближенню українського законодавства до європейських норм та створює передумови для глибокої інтеграції України до європейського простору. Але на шляху досягнення цієї мети залишається значна кількість завдань, які необхідно реалізувати [53].

Основним напрямом реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України є розвиток та поглиблення торговельно-економічної співпраці з країнами Європейського Союзу. Тісні економічні зв'язки з ЄС відкривають можливості для розширення експорту, залучення інвестицій, технологічного співробітництва та підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг на світових ринках.

Ключовим інструментом інтеграції України до європейського економічного простору є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка відкриває можливості для українського бізнесу виходу на європейський ринок і поступового включення до єдиного економічного простору Європи.

Із 1 січня 2016 року набрала чинності зона вільної торгівлі, яка є важливою складовою Угоди про асоціацію. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС є комплексною торговельною угодою, спрямованою на зменшення та поступове скасування митних бар'єрів у торгівлі товарами, відкриття доступу до ринку послуг,

а також приведення українських правил ведення бізнесу у відповідність до стандартів ЄС для забезпечення вільного переміщення товарів і послуг.

Завдяки цим змінам українська економіка зможе швидше розвиватися та активніше інтегруватися у світові ринки. Україна має значний потенціал у багатьох галузях економіки, що дозволяє їй брати активну та ефективну участь у міжнародній економіці. Особливо це стосується таких напрямів:

- агропромисловий комплекс, який забезпечує значну частку експорту та має високий ресурсний потенціал;
- енергетика, зокрема розвиток енергоефективності та відновлюваних джерел енергії;
- інформаційні технології, які демонструють динамічне зростання та значний експортний потенціал;
- транспорт і логістика, які відіграють важливу функцію у сфері міжнародної торгівлі;
- промисловість і переробна галузь, що мають потенціал для інтеграції у глобальні виробничо-логістичні ланцюги доданої вартості;
- інноваційна діяльність і науково-технічний розвиток, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності економіки [17].

Розвиток цих галузей значною мірою орієнтований на ринки ЄС, що посилює їх роль у формуванні зовнішньоекономічного потенціалу країни.

Інтеграція України до економічного простору ЄС відбувається під впливом сучасних глобальних тенденцій, що визначають характер міжнародних економічних процесів. Серед ключових факторів слід виділити:

- Інтелектуалізація та автоматизація виробництва, що створює умови для підвищення продуктивності трудової діяльності та вивільненню ресурсів для розвитку сектора послуг, зокрема інформаційних, фінансових і логістичних;
- Зміни системи глобальних цінностей, від яких залежить формування вартості ресурсів, товарів та послуг. Виробництво дедалі більше інтегрується з

екологічними, соціальними та енергозбережливими політиками, що стають пріоритетними у міжнародній економіці;

– Розширення ролі міжнародних організацій у регулюванні глобальної інтеграції, встановленні правил світової торгівлі, фінансової співпраці та технологічного обміну. Це створює для України необхідність активної участі у діяльності таких інституцій з метою захисту національних економічних інтересів та розширення можливостей на міжнародних ринках [16].

Незважаючи на те, що країна ще не є членом Європейського Союзу, українські виробники вже впроваджують європейські стандарти у виробництві, що створює унікальну конкурентну перевагу та полегшує інтеграцію на міжнародні ринки. Використовуючи наявний людський капітал, природні ресурси та сприятливе географічне положення, Україна має можливість посилювати державну політику у сфері експорту та нарощувати виробництво товарів і послуг із високою доданою вартістю, що користуються попитом за кордоном.

У січні 2026 року ринок Європейського Союзу залишався основним напрямком для українського експорту. Частка Європейського Союзу в географічній структурі експорту України становила 57,2 %, тоді як питома вага країн СНД зменшилася до 4 %, що підтверджує продовження стратегічного переходу України до співпраці з європейськими партнерами. У товарній структурі експорту й надалі продовжує домінувати агропродовольча продукція, частка якої у загальному обсязі перевищує 65 %, а частка металургійної продукції зменшилася до 12-13 %. Значну частку також займають деревина і вироби з неї, а сектор мінеральних продуктів демонструє високі темпи зростання у порівнянні з минулими періодами (Додаток А). Ця структура підтверджує наявність сильного агропромислового і промислового потенціалу, що є основою зовнішньоекономічного потенціалу країни.

На сучасному етапі трансформації глобальної економічної системи український експорт отримує низку нових можливостей:

- Посилення ролі агропродовольчого сектору через глобальний попит на безпечні та сертифіковані продукти харчування;
- Інтеграція в сучасні міжнародні виробничі та технологічні ланцюги, зокрема завдяки впровадженню енергоефективних і «зелених» технологій;
- Мобільність капіталу та виробничих потужностей через геополітичні ризики;
- Розширення цифрового експорту та інтелектуальних послуг;
- Використання логістичних та географічних переваг України [18].

У розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України важливі інвестиції з боку Європейського Союзу. ЄС належить до найбільших інвесторів в економіку України. Інвестиції надходять як у вигляді прямих вкладень, так і через фінансові програми та інструменти підтримки. Основними напрямками інвестування є промисловість, енергетика, транспорт, аграрний сектор та сфера інформаційних технологій. Ключовою є також участь українських підприємств у міжнародній економічній співпраці, що сприяє ефективнішому використанню інвестицій і зміцненню зовнішньоекономічних зв'язків.

Особливу роль відіграють також програми ЄС, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, що є важливим елементом економічного розвитку. А саме, ініціатива EU4Business, яка спрямована на розвиток підприємництва, покращення доступу до фінансування та створення сприятливого бізнес-середовища. Програма об'єднує різні проекти та інструменти підтримки через надання кредитів, грантів, консультацій та навчальних послуг для підприємців. Станом на 2024 рік, більше 14 тис. малих та середніх бізнесів було підтримано завдяки цій програмі в Україні [54], що сприяло залученню інвестицій та зміцненню зовнішньоекономічного потенціалу України.

Одним із дієвих інструментів розвитку інвестиційної співпраці між Україною та ЄС, а також просування до членства в Європейському Союзі є транскордонне співробітництво. Транскордонна взаємодія здійснюється вздовж спільного кордону

України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією - як на державному рівні, так і на рівні регіонів, територіальних громад та місцевих органів влади.

Програма Interreg є важливим інструментом транскордонного співробітництва [55]. Участь у програмі дає можливість українським регіонам співпрацювати з європейськими партнерами, отримувати фінансування та впроваджувати спільні ініціативи у таких сферах, як розвиток інфраструктури, енергетика, охорона довкілля, туризм та підприємництво.

З точки зовнішньоекономічного потенціалу участь у програмі Interreg є особливо важливою та дозволяє:

- розширювати економічні зв'язки з країнами ЄС;
- залучати інвестиційні ресурси для розвитку регіонів;
- покращувати інфраструктурну базу зовнішньої торгівлі;
- підвищувати конкурентоспроможність місцевих підприємств;
- інтегрувати українські регіони у європейські економічні та виробничі мережі.

Крім цього, програма сприяє адаптації сучасних європейських методів управління та розвитку територій, що позитивно впливає на інвестиційний клімат. Важливим є й обмін досвідом, який допомагає переймати успішні практики країн ЄС і застосовувати їх в Україні. Загалом, використання інструментів співпраці з ЄС демонструє, що розвиток зовнішньоекономічного потенціалу України значною мірою залежить від ефективної взаємодії з європейськими партнерами.

Можна стверджувати, що подальший розвиток зовнішньоекономічного потенціалу України пов'язаний із поглибленням співпраці з ЄС. Для максимізації позитивного ефекту Україна має не лише ефективно використовувати наявні ресурсні та географічні переваги, а й активно адаптуватися до сучасних глобальних умов - розвитку цифрових технологій, екологічних вимог та змін у світовій економіці.

ЄС став найбільшим торговельним партнером України, адже саме на нього припадає більше половини експорту. При цьому важливо, що поряд із традиційною аграрною продукцією зростає роль більш сучасних галузей, таких як ІТ, енергетика та переробна промисловість. Значну роль відіграє і фінансова допомога з боку ЄС через різні програми, що допомагають бізнесу розвиватися, залучати інвестиції та виходити на європейські ринки.

Отже, зовнішньоекономічний потенціал України формується не лише на основі внутрішніх ресурсів і виробничих можливостей, а й з урахуванням впливу глобальних тенденцій та вимог міжнародного середовища, що робить активну співпрацю з ЄС особливо важливою.

У результаті дослідження теоретичних основ формування зовнішньоекономічного потенціалу у відносинах України та ЄС можна сформулювати такі висновки:

1. Зовнішньоекономічний потенціал країни є невід'ємною складовою її загального економічного потенціалу. Він являє собою комплексну систему внутрішніх і зовнішніх чинників (ресурсів, можливостей та інституційних умов), що визначає здатність національної економіки до ефективної участі у міжнародному поділі праці. Зовнішньоекономічний потенціал відображає здатність країни розвивати міжнародну торгівлю, залучати інвестиції та підтримувати економічні зв'язки з іншими країнами, які визначають її місце у глобальному економічному просторі.

2. Структура зовнішньоекономічного потенціалу має багатовимірний характер і охоплює експортну, імпортну, інноваційно-інвестиційну, інфраструктурну та туристичну складові. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність вимагає переходу від реалізації переваг ресурсно-сировинної бази до нарощування високотехнологічного експорту та поглиблення загальної інвестиційної привабливості держави.

3. Обґрунтовано стратегічну роль Європейського Союзу як головного каталізатора розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України. Завдяки імплементації Угоди про асоціацію та функціонуванню зони вільної торгівлі, ЄС закріпив позицію ключового торговельного партнера України.

4. Подальша максимізація зовнішньоекономічного потенціалу України критично залежить від її інтеграції у європейські виробничо-логістичні ланцюги доданої вартості, а також від поглиблення участі українських підприємств у міжнародній економічній співпраці.

Отже, ефективне використання зовнішньоекономічного потенціалу України можливе лише за умов активної інтеграції до європейського економічного простору та проведення комплексних економічних реформ.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС

2.1. Етапи розвитку економічного співробітництва України з Європейським Союзом

Європейський Союз як інтеграційне об'єднання був створений у 1993 році в результаті Маастрихтського договору, який заклав правові та інституційні основи сучасного ЄС. Однак це був період, коли економічна співпраця еволюціонувала від простої економічної взаємодії до глибшого політичного та валютного об'єднання європейських країн. Передумови інтеграції Європи сягають повоєнної епохи, коли країни прагнули підтримувати економічну стабільність, відновлювати економіку та забезпечувати мир та безпеку, що зрештою призвело до створення спільних інституцій та механізмів економічної взаємодії [19].

Відповідно до положень Маастрихтського договору, функціонування Європейського Союзу ґрунтується на трьох основних стовпах [19]:

- Перший стовп охоплює формування єдиного внутрішнього ринку, функціонування митного союзу, і реалізацію спільної торговельної політики.
- Другий стовп охоплює зв'язок зі Спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки (англ. Common foreign and security policy (CFSP)), метою якої є посилення єдності та незалежності Європи, а також забезпечення миру, стабільності та розвитку як на європейському континенті, так і у світі.
- Третій стовп охоплює співробітництво держав-членів у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Європейська інтеграція визначається низкою ключових принципів, серед яких є такі вирішальні, як добровільність участі держав, поступове посилення рівня наднаціонального регулювання та збереження незалежності країн-членів у національній політиці.

Європейський Союз є одним із ключових стратегічних партнерів України у сфері зовнішньоекономічних і політичних відносин. Україна послідовно реалізує курс на європейську інтеграцію, що означає поглиблення співпраці з країнами ЄС та адаптацію національного законодавства до європейських стандартів. У зв'язку з цим відносини між Україною та Європейським Союзом краще розглядати в динаміці, виокремлюючи основні етапи їх становлення та розвитку (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Періодизація євроінтеграції України

Етап	Характеристика
I етап (1991-1994)	формування базових відносин та встановлення офіційних контактів з ЄС
II етап (1995-2004)	інституційне зближення та розвиток політичного діалогу
III етап (2005-2013)	активне поглиблення інтеграційних процесів
IV етап (2014-2021)	перехід до політичної асоціації та поглибленої економічної інтеграції
V етап (2022-дотепер)	інтеграція в умовах війни, набуття статусу кандидата та посилення економічної взаємодії з ЄС

Джерело: складено автором на основі [20]

Таблиця 2.1 демонструє процес євроінтеграції, що має поетапний характер і супроводжується поступовим поглибленням співробітництва України з Європейським Союзом.

Першим етапом у становленні відносин між Україною та ЄС стало проголошення незалежності України у 1991 році. Європейські Співтовариства, що пізніше сформували Європейський Союз, визнали Україну партнером у міжнародних відносинах. У спеціальній декларації було підкреслено

демократичний характер Всеукраїнського референдуму та наголошено на важливості розвитку діалогу між Україною та європейськими інституціями.

Намір України поглиблювати співпрацю з Європейським Союзом на інтеграційних принципах було офіційно закріплено в Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України», де вперше було офіційно визначено євроінтеграційний курс держави. У документі зазначалося, що одним із стратегічних орієнтирів зовнішньої політики держави визначалося приєднання України до Європейського Союзу за умови забезпечення та захисту національних інтересів. Для реалізації цього курсу планувалося підписання Угоди про партнерство і співробітництво, яка розглядалася як перший крок до набуття асоційованих відносин, а в подальшому - до повноправного членства [24].

У березні 1993 року між Україною та Європейським Союзом відбувся переговорний процес, результатом якого стало підписання Угоди про партнерство і співробітництво. Цей документ став ключовою нормативно-правовою основою сучасного співробітництва між Україною та ЄС, визначивши його зміст і структуру. Документ про Угоду було підписано 16 червня 1994 року, а чинності він набув 1 березня 1998 року, ставши основою нового етапу у взаємовідносинах України та Європейського Союзу. Угода була спрямована на розвиток економічної взаємодії, поглиблення політичного діалогу, а також підтримку України у впровадженні демократичних принципів і утвердженні верховенства права.

Інтеграція України до Європейського Союзу - одна з основних стратегічних цілей її зовнішньої політики. Основні причини такого курсу полягають у наступному:

1. ЄС дає змогу запозичити Україні ефективні способи роботи ринкової економіки та покращити рівень розвитку економіки до європейських стандартів.
2. Європейський Союз об'єднує країни, які дотримуються демократичних принципів, а також забезпечують високий рівень життя та стабільність.

3. Європейський Союз відіграє вагому функцію у створенні світових економічних і політичних процесів.

Відносини України з європейськими інтеграційними структурами поступово поглиблювалися, і важливим кроком стало набуття Україною у вересні 1995 року повноправного членства в Раді Європи.

Україна започаткувала співпрацю з Центральноевропейською ініціативою (ЦЄІ, англ. Central European Initiative) у 1992 році, долучившись до діяльності окремих робочих груп цієї організації. Навесні 1994 року Україну було долучено до Асоційованої ради Центральноевропейської ініціативи, а 31 травня 1996 року країна набула повноправного членства. Центральноевропейська ініціатива є впливовим регіональним об'єднанням, яке нині налічує 18 держав і розглядається Україною як важливий інструмент інтеграції до європейського економічного та політичного простору, й одночасно як механізм зміцнення регіональної стабільності та розвитку багатостороннього співробітництва.

Подальший розвиток відносин України з Європейським Союзом був визначений у державній стратегії інтеграції, ухваленій 11 червня 1998 року. У документі були зазначені головні напрями співпраці з європейськими країнами. Основні з них:

- оновлення законодавчої бази відповідно до європейських вимог;
- посилення торговельно-економічних відносин з державами ЄС;
- участь у європейських безпекових процесах;
- розвиток демократичних принципів державного управління;
- удосконалення соціальної сфери;
- розширення співпраці у науковій, освітній та культурній діяльності;
- підтримка взаємодії між регіонами;
- розвиток партнерства у виробничій та економічній сферах;
- співробітництво у сфері екології та захисту довкілля [21].

11 грудня 1999 року Європейський Союз ухвалив Спільну стратегію щодо України. У документі зазначалося, що відносини між Україною та ЄС формуються на спільних цінностях і спрямовані на зміцнення миру, стабільності та економічного розвитку в Європі [18]. Згодом розвиток відносин був продовжений у рамках Плану дій Україна - ЄС, що був офіційно підписаний 21 лютого 2005 року та визначив конкретні кроки для зближення України з ЄС [23].

Підтримка європейського курсу України простежувалася у багатьох рішеннях і документах Верховної Ради України. Зокрема, про важливість співпраці з Європейським Союзом йшлося у рекомендаціях парламентських слухань від 28 листопада 2002 року, у заяві Верховної Ради від 22 лютого 2007 року щодо підготовки до переговорів про нову угоду з ЄС, а також у постанові від 19 травня 2011 року, присвяченій розвитку економічних відносин України з Європейським Союзом і Митним союзом.

Однак у листопаді 2013 року рішення тодішнього керівництва держави відмовитися від підписання Угоди про асоціацію з ЄС спричинила початок масових мирних протестів, спрямованих на підтримку євроінтеграційного курсу країни, відомі як «Євромайдан» [25].

Після подій Революції Гідності європейський напрям розвитку держави був офіційно підтверджений парламентом: 13 березня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі» [26]. Цим рішенням було закріплено незворотність євроінтеграційного курсу держави та визначено ключову стратегічну мету - вступ України до Європейського Союзу.

У документі наголошувалося, що Україна є європейською державою, яку з країнами ЄС поєднують спільні цінності, історичний розвиток і культурні зв'язки, а тому вона має законне право претендувати на членство в Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз [26]. Окрім цього, Верховна Рада окреслила перелік першочергових заходів для органів державної

влади, щоб активізувати процес європейської інтеграції, зокрема щодо подальшого зближення України з ЄС, насамперед у питанні укладення Угоди про асоціацію.

Процес укладення і затвердження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році стали початком нового етапу у відносинах - політичної асоціації та економічної інтеграції. Економічна частина угоди була офіційно підписана Президентом України П. О. Порошенко 27 червня 2014 року, після чого 16 вересня 2014 року документ ратифікувала Верховна Рада України. [20]. Під час підписання та ратифікації документа підкреслювали, що Україна вважає Угоду про асоціацію важливим кроком до своєї стратегічної мети - стати повноправним членом Європейського Союзу.

В основі Угоди про асоціацію лежить принцип взаємних зобов'язань (*quid pro quo*), відповідно до якого зближення українського законодавства з правовими стандартами Європейського Союзу супроводжується поступовим розширенням економічної інтеграції. У межах цієї домовленості Україна зобов'язалася впровадити *acquis* ЄС - сукупність правових норм, принципів, правил і технічних стандартів, що надає можливість виходу на внутрішній ринок ЄС. Необхідно зауважити, що на момент підписання цієї Угоди, окрім держав Європейського економічного простору та держав-кандидатів, Європейський Союз раніше не надавав третім країнам настільки широкого доступу до свого внутрішнього ринку [33].

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ; англ. Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA - це тип економічної інтеграції, що передбачає поступове скасування мит і торговельних обмежень між державами-учасниками, водночас залишаючи за кожною країною право самостійно визначати торговельну політику щодо інших держав. Україна є учасницею кількох зон вільної торгівлі, однак найбільше значення для держави має співпраця з Європейським Союзом, оскільки саме вона суттєво впливає на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни [28].

На сучасному етапі партнерство між Україною та ЄС спирається на Угоді про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі, яка офіційно почала функціонувати з 1 січня 2016 року. Передумовами її створення стали вступ України до Світової організації торгівлі у 2008 році та укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році. Водночас тимчасове застосування економічних положень Угоди про асоціацію було розпочато 23 квітня 2014 року в односторонньому порядку. Україна отримала можливість використовувати квоти на безмитний експорт до ЄС, тоді як країни ЄС постачали товари в Україну на загальних умовах. З 2016 року Угода діє у двосторонньому форматі, що активізувало торговельно-економічні відносини та відкрило ширші можливості для національного та міжнародного інвестування.

Завершальним етапом сучасного розвитку співпраці між Україною та Європейським Союзом стало надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС на початку повномасштабної війни 2022 року [29]. Передусім, отримання статусу кандидата вимагає структурних змін в економіці України, що включає перехід до інноваційної моделі розвитку, зростання ефективності виробництва, розширення доступу до сучасних технологій, активізацію експорту, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю та залучення інвестицій.

Отже, розвиток економічних відносин між Україною та Європейським Союзом пройшов складний і багатоетапний шлях: від встановлення базових дипломатичних контактів до підписання Угоди про асоціацію та отримання Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, що стало важливою історичною подією для держави. Нинішня модель євроінтеграції України базується не лише на поступовому відкритті ринків у межах поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, а й на поступовому наближенні до стандартів ЄС та адаптації національного законодавства. Водночас сучасний етап інтеграційних процесів проходить в умовах повномасштабної війни, яка суттєво вплинула на всі сфери суспільного та економічного розвитку держави, зокрема на її

зовнішньоекономічні відносини. Особливої актуальності набуває аналіз впливу воєнних дій на розвиток співробітництва України з Європейським Союзом.

2.2. Вплив повномасштабної війни на зовнішньоекономічні відносини України та ЄС

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що суттєво вплинуло на політичний та економічний розвиток держави. У відповідь на ці події Україна вже 28 лютого 2022 року офіційно подала заявку на вступ до Європейського Союзу. Європейські інституції, зокрема Європейський парламент, Європейська комісія та Європейська рада, висловили підтримку прагнення України до євроінтеграції, і 23 червня 2022 року державі було надано статус країни-кандидата на вступ до ЄС.

У травні 2022 року Європейський Союз ухвалив рішення про тимчасове скасування мит на всі українські товари строком на один рік. Завдяки цьому частка ЄС у структурі українського експорту суттєво зросла у наступні роки (рис. 2.1).

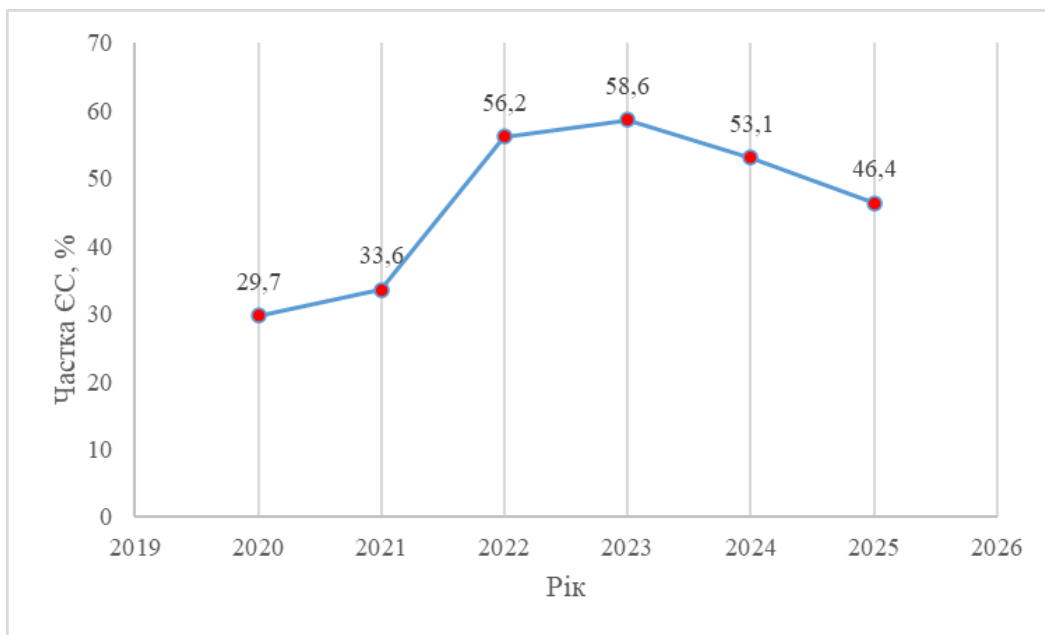

Рис. 2.1. – Динаміка частки ЄС у структурі експорту товарів України у 2020-2025 рр.

Як видно з рис. 2.1, до 2021 року частка ЄС у товарному експорті України залишалася стабільною та становила близько 29,7-33,6%. Починаючи з 2022 року спостерігається різке зростання частки – до 56,2%, що пов’язано із переорієнтацією зовнішньої торгівлі України на ринки ЄС. У 2023 році частка досягла максимального значення – 58,6%, що пояснюється блокуванням традиційних морських шляхів експорту та змусило українських виробників переорієнтуватися на європейський ринок через західні кордони. У 2024-2025 роках цей показник трохи зменшився (до 53,1% і 46,4%) [31]. Таке помірне зниження частки при збереженні високих абсолютних обсягів свідчить про часткове відновлення альтернативних логістичних маршрутів (зокрема, Чорноморського коридору) та диверсифікацію експорту в інші регіони світу. Однак Європейський Союз і надалі зберігає позицію основного торговельного партнера України.

25 травня 2023 року Рада Європейського Союзу прийняла відповідне рішення про продовження скасування мит, квот і заходів торгового захисту на український експорт до ЄС до червня 2024 року. У поєднанні з військовою, фінансовою та гуманітарною допомогою, це рішення має ключове значення для довгострокового відновлення України. Відновлення торговельних відносин з ЄС надає Україні можливість підтримувати економічний розвиток і зміцнювати позиції на міжнародному ринку. Це також є черговим кроком у поглибленні співробітництва між Україною та ЄС і підтверджує підтримку ЄС українському народу у складний період [25].

У 2025 році почала діяти оновлена Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом. Вона передбачає подальшу лібералізацію торгівлі та створює стабільну основу для розвитку економічних відносин між сторонами [27]. Оновлена Угода спрямована на подальшу лібералізацію торгівлі між Україною та ЄС та формує стабільну основу для економічного співробітництва. Основні напрями реалізації Угоди включають:

1. Розширення торговельних потоків - українські товари отримують ширший доступ до ринку ЄС з урахуванням особливостей деяких аграрних продуктів.
2. Узгодження стандартів - полягає у поступовому наближенні українських норм до норм Європейського Союзу у сфері забезпечення якості продукції, екології та безпеки.
3. Механізми захисту ринку - передбачають можливість застосування обмежувальних заходів, якщо імпорт значно зростає.
4. Розширення експортних можливостей – допомагає українським товарам виходити на міжнародні ринки.

В умовах повної блокади традиційних морських шляхів у 2022 році та їхньої обмеженої функціональності в наступні роки, ініціатива Європейського Союзу «Шляхи солідарності» (EU-Ukraine Solidarity Lanes) стала ключовим інструментом збереження експортного потенціалу України. За даними звіту Європейської комісії станом на листопад 2025 року, ці логістичні коридори забезпечили безпрецедентний обсяг торгівлі, який сумарно оцінюється у 252 млрд євро за весь період дії ініціативи. Детальну структуру торговельних потоків завдяки реалізації ініціативи «Шляхи солідарності» протягом 2022-2025 рр. наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники торгівлі через «Шляхи солідарності» (2022-2025 рр.)

Показник	Значення (млрд євро)	Частка у загальному обсязі (%)
Загальний товарообіг	252	100%
Експорт з України	69	27,4%
Імпорт в Україну	183	72,6%
Торговельне сальдо	-114	-

Джерело: складено автором на основі даних European Commission [34]

Дані табл. 2.2 підтверджують наявність глибокого структурного дисбалансу у зовнішній торгівлі України, що виник як прямий наслідок повномасштабної війни. Співвідношення експорту та імпорту в межах «Шляхів солідарності» (27,4% проти 72,6%) вказує на те, що ці логістичні коридори стали критично важливим каналом забезпечення внутрішнього ринку України товарами першої потреби. По-перше, значний обсяг імпорту (183 млрд євро) пояснюється гуманітарною та економічною потребою в умовах дефіциту внутрішнього виробництва. По-друге, показник експорту у 69 млрд євро відображає збереження певного доступу України до зовнішніх ринків попри логістичні обмеження, але також демонструє різке скорочення експортного потенціалу порівняно з довоєнним рівнем, особливо в сегментах продукції з високою залежністю від морських перевезень. По-третє, від'ємне торговельне сальдо у розмірі -114 млрд євро є унікальним для української економіки. Такий розрив між експортом та імпортом у мирний час міг би призвести до фінансового колапсу, проте в поточних умовах він покривається за рахунок потужної міжнародної фінансової підтримки, зокрема макрофінансової допомоги від Європейського Союзу.

Попри успішність ініціативи «Шляхи солідарності», у період 2024 - початку 2025 років український експорт зіткнувся з тривалими страйками польських фермерів та перевізників на кордоні. Основними причинами протестів стали:

- звинувачення українських виробників у демпінгу, зокрема через нижчі ціни на зерно, цукор і м'ясо птиці;
- побоювання європейських аграріїв щодо втрати частини внутрішнього ринку в умовах дії безмитного режиму для України;
- перевантаження прикордонної інфраструктури, що спричинило значне накопичення вантажного транспорту та ускладнення логістичних процесів.

У врегулюванні конфлікту ключову роль відіграла Європейська комісія, яка виступила посередником між сторонами. У межах оновленого режиму автономних торговельних заходів (Autonomous Trade Measures) було запроваджено посилені

захисні механізми, зокрема механізм «екстреного гальмування» (emergency brake), що застосовується у разі перевищення визначених обсягів імпорту окремих чутливих аграрних товарів, таких як цукор, м'ясо птиці, яйця та зерно [35].

Особливе місце в структурі «Шляхів солідарності» посідає Дунайський портовий кластер. Через порти Ізмаїл та Рені проходила значна частина експорту в періоди найвищої напруженості в Чорному морі [37]. Паралельно з цим, залізничне та автомобільне сполучення з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною перетворилося на основну артерію української економіки.

Згідно з результатами опитування, проведеного в межах платформи EU-Ukraine Solidarity Lanes Business Matchmaking, бізнес загалом позитивно оцінює корисність ініціативи в середньому на 5 балів із 6. Найбільш активно платформою користуються транспортні компанії (33%) та агровиробники (16%), що має ключове значення саме для логістичного та аграрного секторів [35]. Активність бізнесу за основними логістичними напрямками розподіляється таким чином:

- Польсько-Балтійський коридор - є найбільш затребуваним напрямком, у якому задіяні 54% опитаних компаній;
- Дунайський коридор - охоплює 26% компаній, відіграючи важливу роль у забезпеченні експорту зернових;
- Адріатичний коридор - 20% компаній, забезпечуючи доступ до південних портів ЄС.

Попри високу оцінку платформи бізнесом опитування виявило серйозні перешкоди:

- інфраструктурні обмеження, зокрема різниця ширини залізничної колії (1520 мм в Україні проти 1435 мм у ЄС), що вимагає додаткових інвестицій через програму CEF (Connecting Europe Facility);
- логістичні втрати, пов'язані з недостатньою ефективністю врегулювання кризових ситуацій на кордонах. Зокрема, зафіксовані випадки, коли через затримки на польському кордоні тривалістю близько місяця українські

компанії втрачали контракти з європейськими замовниками та зазнавали значних фінансових збитків;

- потреба в інноваційних рішеннях, зокрема впровадженні інтегрованих комунікаційних платформ, доступу до актуалізованої нормативної бази та розвитку механізмів спільного фінансування торгівлі за участю банків і страхових компаній [35].

Важливим напрямом трансформації зовнішньоекономічних відносин України з ЄС стала інтеграція до європейської мережі операторів систем передачі електроенергії ENTSO-E 16 березня 2022 року. Синхронізація забезпечила можливість здійснювати транскордонну торгівлю електроенергією, зокрема експорт до країн ЄС та аварійний імпорту для стабілізації енергосистеми під час масованих обстрілів критичної інфраструктури. За даними Міністерства енергетики України, це також сприяло залученню валютних надходжень і зменшенню втрат промисловості [38]. Подальшим кроком стало набуття НЕК «Укренерго» у листопаді 2023 року статусу повноправного члена ENTSO-E. Для зовнішньоекономічної діяльності це означає формування нового потужного ринку послуг, де Україна виступає не лише споживачем, а й потенційним енергетичним хабом Європи завдяки наявності великих потужностей атомної та відновлюваної енергетики. Значний обсяг імпорту (183 млрд євро) через «Шляхи солідарності», що зафіксований у табл. 2.2, значною мірою сформований саме за рахунок енергетичних ресурсів та обладнання.

Перехід зовнішньоекономічних відносин від формату екстреної підтримки до довгострокового стратегічного планування закріплений у масштабній програмі фінансової допомоги від ЄС – Ukraine Facility загальним обсягом 50 млрд євро на період 2024–2027 роки. На відміну від попередніх програм макрофінансової допомоги ЄС, які мали переважно короткостроковий характер і були спрямовані на підтримку платіжного балансу та бюджетної ліквідності, ця програма поєднує

фінансування з вимогами щодо проведення структурних реформ і глибокої інституційної трансформації держави.

Для кращого розуміння як саме програма Ukraine Facility впливає на зовнішньоекономічну діяльність та підтримку експортного потенціалу України, необхідно детально проаналізувати її внутрішню структуру. Згідно з офіційними даними Міністерства економіки України, структура програми поділена на три ключові компоненти, кожен з яких має своє цільове призначення (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Структура фінансового інструменту Ukraine Facility (2024-2027 рр.) та його вплив на зовнішньоекономічну діяльність

Компонент програми	Обсяг фінансування (млрд євро)	Цільове призначення та механізм дії	Вплив на розвиток зовнішньоекономічних відносин
Компонент I. Пряма підтримка державного бюджету	38,27	Фінансування державного бюджету на умовах виконання індикаторів реформ	Забезпечення макрофінансової стабільності та безперервності зовнішньоекономічних процесів
Компонент II. Інвестиційна підтримка	6,97	Мобілізація інвестицій через механізми фінансових гарантій	Розвиток зовнішньоекономічного потенціалу та інтеграція підприємств до ринку ЄС
Компонент III. Технічна підтримка	4,76	Імплементация acquis ЄС та інституційна модернізація	Гармонізація регуляторного середовища та покращення умов міжнародної співпраці

Джерело: складено автором на основі [39]

Аналіз даних, наведених у табл. 2.3, свідчить про суттєвий секторальний вплив програми на структуру та динаміку зовнішньої торгівлі України:

По-перше, Компонент I (38,27 млрд євро) - виступає найбільшою складовою програми та забезпечує макрофінансову прогнозованість, що є критично важливим для іноземних контрагентів. Компонент I реалізується через виконання Плану України, який є не просто переліком вимог, а детальною дорожньою картою секторіального розвитку на 2024-2027 роки. План України визначає понад 150 квартальних індикаторів [40], виконання яких є обов'язковою умовою для отримання фінансової підтримки. Пряма підтримка державного бюджету дозволяє утримувати стабільність національної валюти та забезпечувати безперервність критичного імпорту.

Важливою особливістю Компонента I є механізм «гроші в обмін на реформи», згідно з яким кожен транш фінансування безпосередньо прив'язаний до прогресу у конкретних сферах. Виконання відповідних індикаторів Плану України зосереджені на критично важливих галузях, що формують основу зовнішньоекономічної стійкості держави.

Для досягнення довгострокової стійкості, План України передбачає комплексну економічну трансформацію за чотирма стратегічними векторами: розвиток фінансових ринків, управління державними активами та приватизація, розбудова людського капіталу і покращення бізнес-середовища [40]. Реалізація цих напрямів спрямована на створення прозорої та ефективної системи, яка забезпечить бізнесу доступ до капіталу та активів, а також створює передумови для залучення іноземних інвестицій і стабілізації зовнішньоекономічної діяльності. Особлива увага приділяється розвитку людського капіталу, оскільки модернізація освіти та створення умов для повернення українців є основою для зростання кількості кваліфікованих спеціалістів. Покращення бізнес-клімату через дерегуляцію та цифровізацію державних послуг знижує транзакційні витрати підприємств, що робить український експорт більш конкурентоспроможним на ринку ЄС.

Важливим також залишається енергетичний сектор, який визначено як фундамент національної безпеки та майбутнього експортного потенціалу, що

розглядається як інструмент інтеграції до європейських ринків. Пріоритетними напрямами є зміцнення енергетичної безпеки та стратегічний перехід на низьковуглецеві та відновлювальні джерела енергії (ВДЕ). Очікуваним ефектом є зміцнення енергетичної незалежності та підвищення частки «зеленої» енергії у структурі експорту. Відповідно до вимог UIF, не менше 20% гарантій мають бути виділені на «зелені» проєкти, що стосуються захисту довкілля та пом'якшення наслідків зміни клімату [42, с. 6].

По-друге, Компонент II (6,97 млрд євро) - представлений спеціальним інвестиційним механізмом – Ukraine Investment Framework (UIF), що дозволить українському бізнесу залучити додаткове фінансування від міжнародних фінансових організацій. Фінансування в межах гарантії від ЄС зможуть отримати як державні, так і приватні проєкти. Загальний інвестиційний потенціал цього компонента, з урахуванням змішаного фінансування та залучених ресурсів МФО, може сягати 9,5 млрд євро.

На основі офіційних даних UIF та положень Плану України, реалізація інструменту Ukraine Facility фокусується на стратегічних секторах, що мають критичне значення для відновлення та економічної інтеграції України до єдиного ринку ЄС [39, 40, 41]:

1. Енергетика (Energy). Інвестиції спрямовуються у відновлювальні джерела енергії та заходи з енергоефективності для зміцнення стійкості та екологічної стабільності енергосистеми.

2. Інфраструктура та транспорт (Infrastructure and transport). Пріоритетом є відновлення дорожньої мережі, муніципальних мереж та регіональної логістики для забезпечення зв'язку між громадами. Ключовим елементом є модернізація логістичних коридорів для їх включення до Транс'європейської транспортної мережі TEN-T, що є основою для стабільного функціонування «Шляхів солідарності» в умовах блокування морських портів.

3. Агропродовольчий сектор (Agri-food). Сектор фокусується на модернізації сільського господарства та переробної промисловості для підтримки конкурентоспроможності України на світових ринках. Важливим елементом є зміцнення ланцюгів створення вартості та гуманітарне розмінування земель і акваторій.

4. МСБ та приватний сектор (SMEs and private sector). Фінансування цього сектору є критичним для того, щоб бізнес міг відбудовуватися, створювати робочі місця та інвестувати у майбутнє. Згідно з даними Плану, 15% гарантій інвестиційного компонента, крім загального розподілу, мають бути спрямовані на підтримку мікро-, малих та середніх підприємств, а також стартапи [40].

5. Соціальна інфраструктура (Social infrastructure). Включає відбудову шкіл, лікарень, житла та зміцнення місцевих громад. Соціальне відновлення є невід'ємною частиною сталого економічного зростання та повернення людського капіталу.

6. Цифрова сфера (Digital). Включає цифровізацію державних послуг та бізнесу, розвиток цифрових навичок та повну інтеграцію до Єдиного цифрового ринку ЄС. Розвиток цифрового зв'язку та сервісів спрямований на розширення можливостей громадян і бізнесу.

7. Стратегічна промисловість та сировина (Strategic industry and raw materials). Підтримка стратегічних галузей промисловості сприяє залученню високотехнологічних інвестицій та створенню доданої вартості всередині країни.

Таким чином, секторальна структура інвестиційних пріоритетів у межах Ukraine Investment Framework (UIF) є комплексною та спрямованою на відновлення ключових секторів економіки, які формують основу довгострокової стійкості та конкурентоспроможності України. Вона поєднує інфраструктурні, виробничі, соціальні та інноваційно-цифрові напрями розвитку, забезпечуючи не лише післявоєнну відбудову, але й структурну модернізацію економіки відповідно до стандартів Європейського Союзу.

По-третє, Компонент III (4,76 млрд євро) забезпечує технічну допомогу та комплексну підтримку інституційної спроможності держави, що є критично необхідним для практичної реалізації Плану України та повної адаптації національного законодавства до права ЄС (*acquis communautaire*).

Отже, три компоненти програми Ukraine Facility формують комплексну та взаємодоповнюючу систему довгострокового відновлення й економічної модернізації. Якщо перший компонент гарантує макроекономічну стабільність, а другий формує інвестиційну базу, то третій компонент виступає інституційним «каркасом», який забезпечує здатність українського державного апарату ефективно засвоювати ці ресурси. У сукупності такий трирівневий підхід сприяє зміцненню зовнішньоекономічної стійкості держави та поглибленню її економічної інтеграції з Європейським Союзом.

Важливою передумовою стабільності фінансово-економічних відносин у співпраці України та ЄС є запровадження безпрецедентних механізмів аудиту, закріплених у Статті 11 Регламенту (ЄС) 2024/792 [43]. Відповідно до його положень, інституції ЄС – Європейська комісія, OLAF, Європейський суд аудиторів та Європейська прокуратура мають право здійснювати перевірки, аудит і розслідування щодо використання коштів у межах програми, тоді як Україна зобов’язана забезпечувати повний доступ до відповідної документації та цифрових даних. Така система контролю мінімізує корупційні ризики, забезпечує прозорість використання фінансової допомоги обсягом 50 млрд євро та сприяє підвищенню довіри європейських інвесторів до українського економічного середовища.

У межах адаптації інституційної системи України до стандартів Європейського Союзу важливим кроком на шляху економічної інтеграції стало приєднання держави 31 серпня 2022 року до Конвенції про процедуру спільного транзиту (*Convention on a Common Transit Procedure - CCTP*). Практична реалізація відповідних нормативних і технічних змін була забезпечена завдяки послідовній підтримці європейських партнерів, зокрема в рамках ініціативи EU4PFM [44].

Практичне значення приєднання до Конвенції проявилось у впровадженні системи NCTS, що також має назву «митний безвіз». Використання процедури спільного транзиту суттєво трансформує механізм здійснення зовнішньоекономічної діяльності, базуючись на таких ключових елементах:

- формування єдиного інформаційного середовища, у межах якого митні органи країн-учасниць здійснюють обмін даними в електронному форматі;
- спрощення логістичних процесів, оскільки фінансова гарантія, оформлена в країні відправлення, визнається на всьому маршруті перевезення без необхідності повторного оформлення на кордонах;
- розширення можливостей для суб'єктів господарювання, зокрема застосування загальної гарантії зі зменшеним рівнем забезпечення, використання спеціальних пломб, а також здійснення операцій без обов'язкового пред'явлення товарів митним органам;
- підвищення рівня безпеки перевезень завдяки обов'язковому гарантуванню та пломбуванню товарів під час транзиту [44].

Отже, повномасштабна війна стала каталізатором докорінної та незворотної трансформації зовнішньоекономічних відносин України та ЄС. Через заблоковані порти Україна швидко переорієнтувала експорт, і Євросоюз став нашим головним економічним партнером.

Незважаючи на проблеми з логістикою, ці зв'язки тільки зміцніли. Відбувся поступовий перехід від тимчасової підтримки, як-от скасування мит та запуску «Шляхів солідарності», до більш глибокої інтеграції в різних сферах. Запуск фінансової програми Ukraine Facility на 2024-2027 роки та функціонування зони вільної торгівлі демонструють, що Європейський Союз не обмежується лише підтримкою української економіки в умовах війни. А насправді формується основа для майбутньої інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

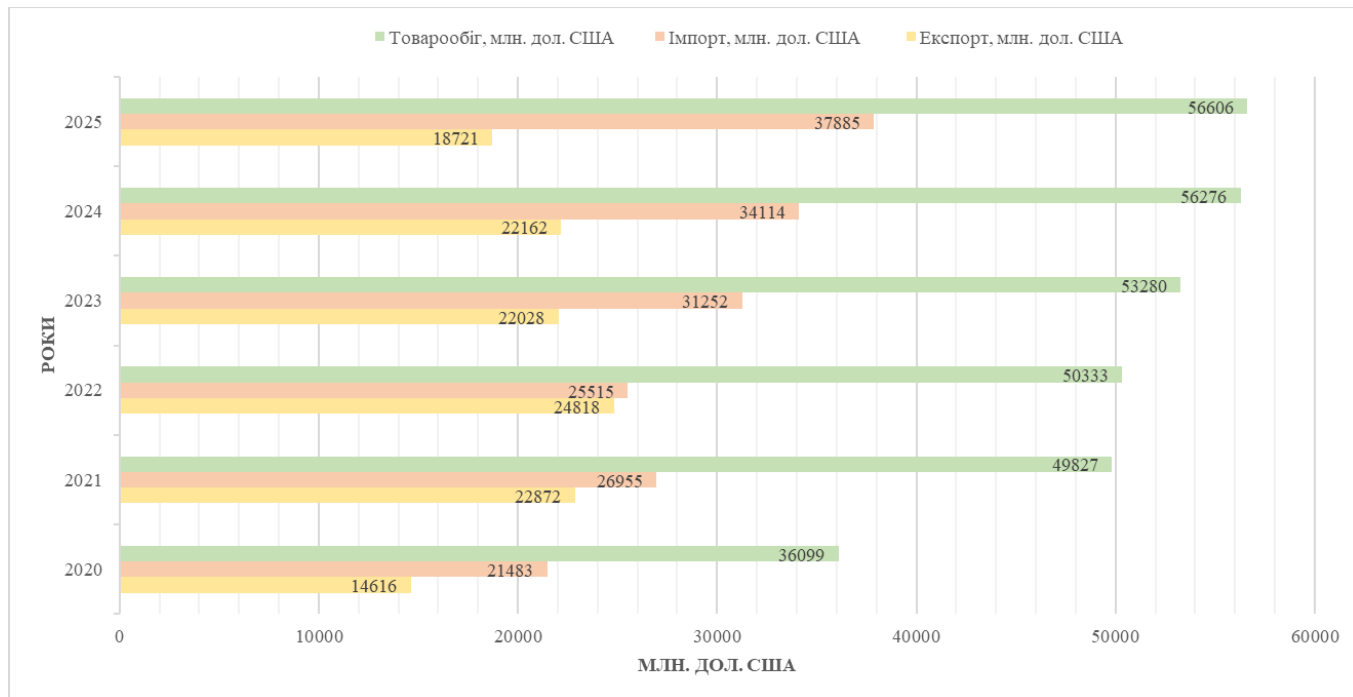
Для об'єктивної оцінки ефективності цих процесів, варто поглянути на цифри. Динаміка товарообігу, структура експорту й імпорту, а також нові

торговельні маршрути найкраще ілюструють реальний стан та перспективи економічних відносин України із ЄС.

2.3. Аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС

Зовнішня торгівля є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності держави та відіграє ключову роль у забезпеченні її економічного розвитку. Саме через зовнішню торгівлю здійснюється обмін товарами та послугами між країнами. Для України сфера зовнішньої торгівлі має особливе значення, оскільки допомагає інтегруватися у світову економіку та зміцнювати свої позиції на міжнародному ринку.

Буде доцільно проаналізувати зміни показників зовнішньої торгівлі України з Європейським Союзом упродовж останніх п'яти років (рис. 2.2).

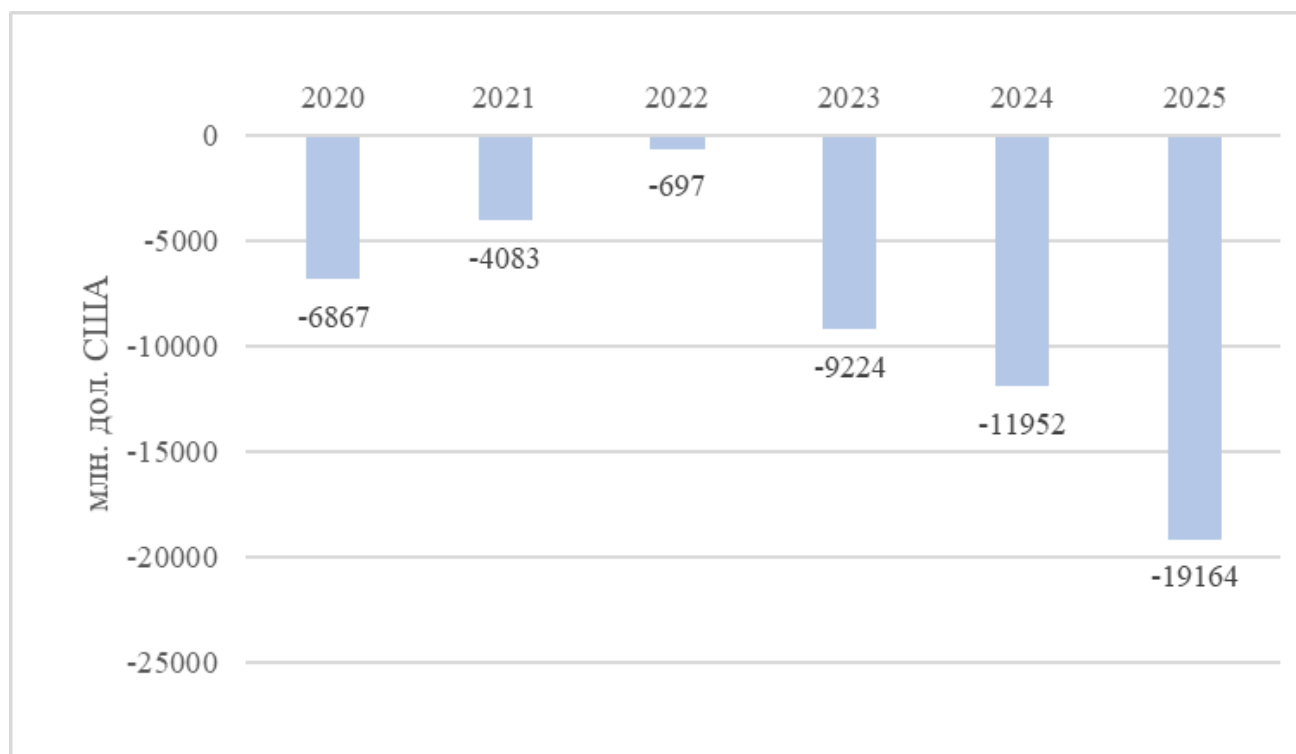

Джерело: складено автором на основі [30]

Рис. 2.2. – Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС (2020-2025 роки)

На рис. 2.2 можемо спостерігати, що існує загальна тенденція до зростання зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу. Зокрема, обсяг товарообігу збільшився з 36099 млн дол. США у 2020 році до 56606 млн дол. США у 2025 році.

Обсяги експорту товарів до ЄС зросли з 14 616 млн дол. США у 2020 році до 24818 млн дол. США у 2022 році, після чого спостерігається певне зниження – до 18721 млн дол. США у 2025 році. Зниження обсягів експорту після 2022 року глибоко пов'язане з наслідками повномасштабної війни: руйнуванням виробничих потужностей, ускладненням логістики та обмеженням можливостей експорту. Але імпорту товарів із країн ЄС має стійку тенденцію до зростання – з 21483 млн дол. США у 2020 році до 37885 млн дол. США у 2025 році.

Джерело: складено автором на основі [30]

Рис. 2.3. – Сальдо зовнішньої торгівлі України з ЄС у 2020-2025 рр.

Попри це, як показано на рис. 2.3, сальдо зовнішньої торгівлі протягом усього досліджуваного періоду залишається від'ємним і має тенденцію до погіршення. У 2022 році відбулося тимчасове покращення цього показника – негативне сальдо скоротилося до 697 млн дол. США. Проте вже у наступні роки ситуація суттєво погіршилася: у 2023 році від'ємне сальдо зросло до 9224 млн дол. США, а у 2025 році – до 19164 млн дол. США. Причиною такого погіршення стало не тільки зростання імпорту, а й скорочення експортних можливостей України в умовах війни. Це має негативний вплив на економічний стан держави та свідчить про перевищення обсягів імпорту над експортом, а також про посилення залежності України від товарів, що надходять з Європейського Союзу.

Товарну структуру експорту України до країн Європейського Союзу у 2025 році наведено на рис. 2.4.

Рис. 2.4. – Товарна структура експорту України до ЄС у 2025 році

На рисунку 2.4 можна побачити частку провідних товарних груп у структурі українського експорту до країн ЄС у 2025 році, де домінуюче місце займають продовольчі товари та сільськогосподарська продукція, що вказує про аграрну спрямованість українського експорту на європейський ринок. Причиною є більша стійкість аграрного сектору в умовах війни у порівнянні з промисловим сектором економіки.

Значно меншу частку займають чорні та кольорові метали – 9,3%, мінеральні продукти – 6,7%, а також інші товари – 5,4%. Частка деревини та виробів з неї становить 4,5%, хімічної продукції – 3,2%, машин, обладнання та транспорту – 3,7%, а промислових виробів – лише 1,6%.

Товарна структура українського експорту до ЄС у 2025 році показує, що Україна переважно експортує до ЄС сировину та аграрну продукцію, при цьому частка більш складних і технологічних товарів залишається невеликою. Існує потреба розвивати переробну промисловість і збільшувати виробництво продукції з більшою доданою вартістю, щоб зміцнити позиції України на європейському ринку.

Важливо також розглянути товарну структуру імпорту України з країн Європейського Союзу, що дозволяє більш повно оцінити особливості зовнішньої торгівлі між сторонами. Товарну структуру імпорту України з країн ЄС у 2025 році наведено на рис. 2.5.

Джерело: складено автором на основі [30]

Рис. 2.5. – Товарна структура імпорту України з ЄС у 2025 році

Після аналізу товарної структури імпорту України з Європейського Союзу у 2025 році можна зробити висновок, що найбільша частка припадає на машини, обладнання та транспорт - 30%, а також хімічна продукція - 20%. Значною є частка мінеральних продуктів, яка становить 18%.

Меншу частку займають продовольчі товари та сільськогосподарська продукція - 10%, чорні та кольорові метали – 8%, деревина та вироби з неї - 4%, а також інші товари - 10%.

Така структура показує залежність України від імпорту високотехнологічної продукції, енергоресурсів та продукції хімічної промисловості з країн Європейського Союзу. Це підтверджує, що ЄС виступає не лише основним торговельним партнером, а й ключовим постачальником важливих товарів для

економіки України в умовах повномасштабної війни, адже частина внутрішнього виробництва була скорочена або зупинена.

З огляду на наведену структуру, можна помітити, що характер українського імпорту змінився: якщо раніше переважали споживчі товари, то зараз домінує критичний та інвестиційний імпорт. Висока частка машин і обладнання відображає гостру потребу національної економіки у відновленні зруйнованої інфраструктури. Специфіка такого імпорту полягає в його нееластичності: держава не може скоротити ці закупівлі навіть за умови зростання цін або дефіциту валюти, оскільки від них залежить обороноздатність та базове функціонування економіки.

Географічну структуру експорту України до країн ЄС у 2025 році наведено на рис. 2.6.

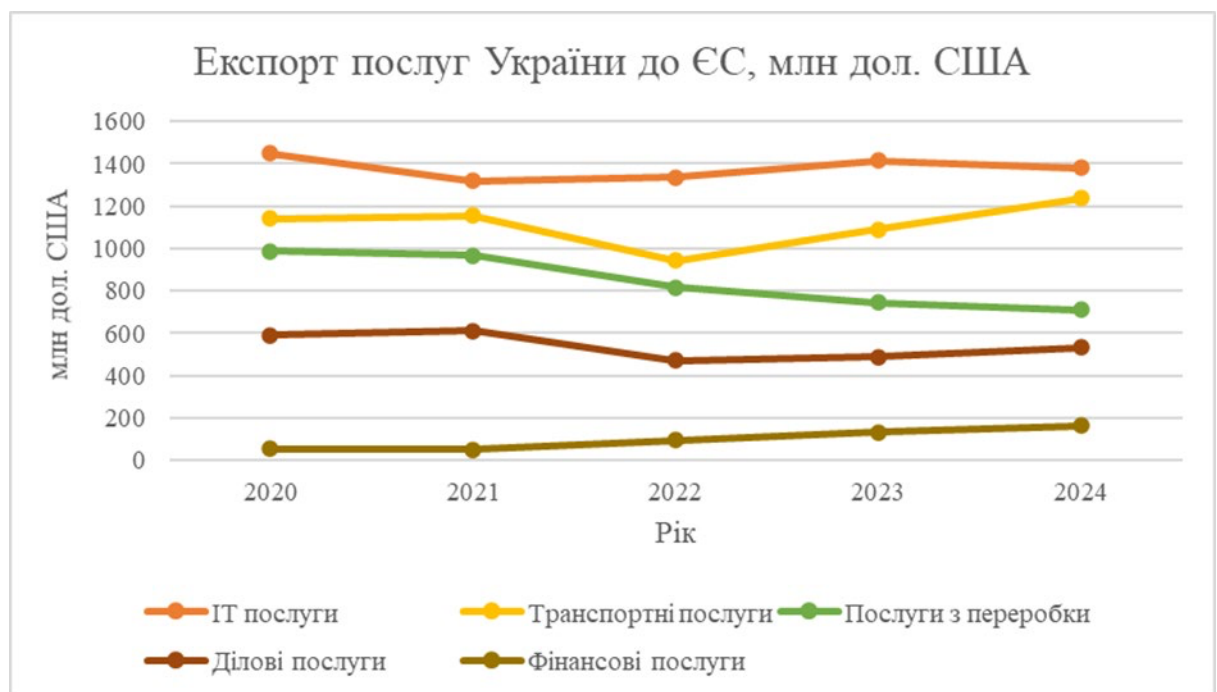
Рис. 2.6. - Географічна структура експорту України до ЄС у 2025 році

Як видно з рис. 2.6, у 2025 році експорт України до країн Європейського Союзу зосереджений переважно в кількох країнах. Найбільшим торговельним партнером є Польща - 23% загального експорту до ЄС і близько 4650 млн дол. США [30].

Значні обсяги експорту також припадають на Італію (близько 2200 млн дол. США), а також Німеччину (близько 2100 млн дол. США). Важливу роль відіграють Нідерланди та Іспанія, обсяги експорту до яких становлять відповідно близько 1750 та понад 1650 млн дол. США. Експорт до Румунії та Болгарії є меншим і становить приблизно 1300 та 1000 млн дол. США. Водночас інші країни ЄС разом формують значну частку експорту - понад 5400 млн дол. США [30]. Загалом, експорт України до ЄС має нерівномірний розподіл і значною мірою залежить від кількох основних країн-партнерів.

Це можна пояснити географічною близькістю України до країн Європейського Союзу, що спрощує логістику та скорочує час постачання товарів. Крім того, між сторонами вже сформовані стабільні торговельно-економічні зв'язки. Особливо в умовах воєнного стану така співпраця є дуже необхідною, оскільки забезпечує безперервність постачання необхідних товарів та підтримку економіки.

Окрім торгівлі товарами, важливу роль у зовнішньоекономічних відносинах України з Європейським Союзом відіграє торгівля послугами. Для більш повного аналізу доцільно розглянути її динаміку за основними видами послуг (рис. 2.7-2.9). Вихідні статистичні дані щодо експорту та імпорту послуг між Україною та країнами ЄС за видами наведені у додатку Б.

Джерело: складено автором на основі [22]

Рис. 2.7. - Динаміка експорту послуг України до ЄС за основними видами у 2020-2024 рр.

На рис. 2.7 відображено п'ять основних видів експорту послуг України до ЄС у 2020-2024 рр., серед яких провідну роль відіграють ІТ-послуги, обсяги яких демонстрували відносну стабільність і коливалися в межах 1447,19-1416,07 млн дол. США. За підсумками 2024 року обсяг надання ІТ-послуг зафіксовано на рівні 1378,95 млн дол. США.

Велику частку також займають транспортні послуги, експорт яких зріс з 1139,82 млн дол. США у 2020 р. до 1236,58 млн дол. США у 2024 р., попри спад у 2022 р. до 941,66 млн дол. США. Крім того, спостерігається стійка тенденція до скорочення експорту послуг з переробки матеріальних ресурсів - з 987,07 млн дол. США у 2020 р. до 709,06 млн дол. США у 2024 році. Падіння показників у 2022 році пояснюється негативним впливом війни на економічну активність та обмеженням можливостей надання послуг.

Ділові послуги показують відносно стабільну динаміку з певним зниженням у 2022 р. - 470,51 млн дол. США, та подальшим відновленням до 532,65 млн дол. США у 2024 р. Поряд із цим, експорт фінансових послуг має чітку позитивну динаміку зростання - з 54,72 млн дол. США у 2020 р. до 162,90 млн дол. США у 2024 р., що показує поступове посилення ролі фінансового сектору у зовнішньоекономічній діяльності (детальні значення показників наведені у додатку Б).

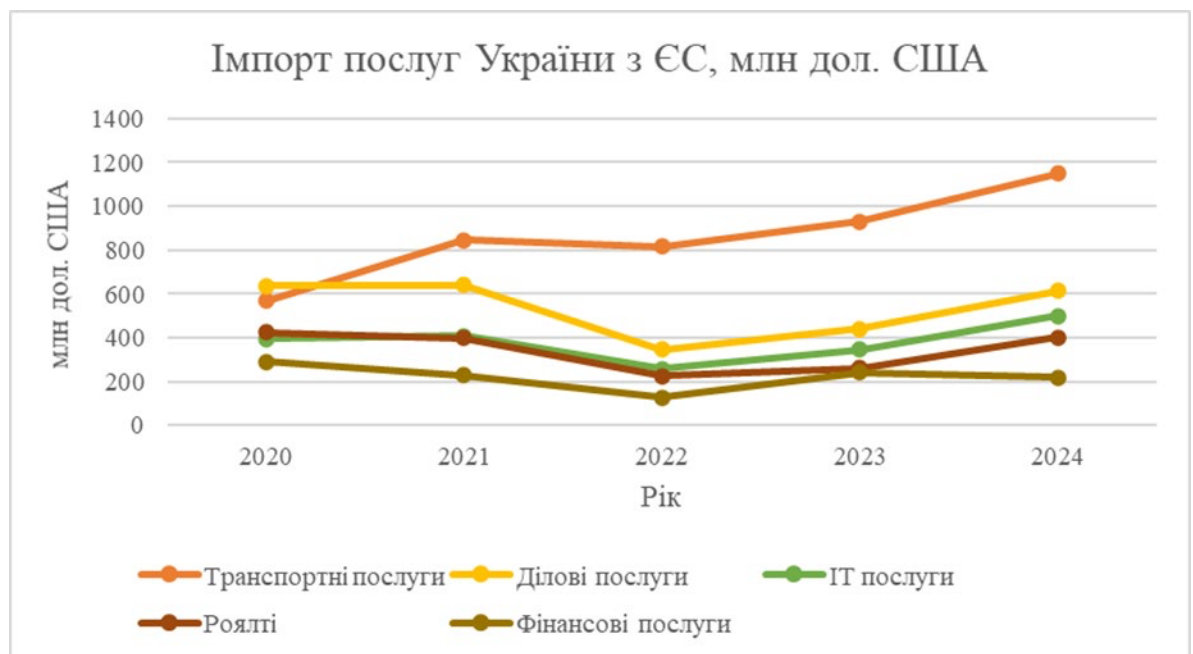

Рис. 2.8. - Динаміка імпорту послуг України з ЄС за основними видами у 2020-2024 рр.

Відповідно до рис. 2.8, у структурі імпорту послуг України з ЄС протягом 2020-2024 рр. домінують транспортні послуги, які демонструють стійку тенденцію до зростання - від 567,39 млн дол. США у 2020 р. до 1150,44 млн дол. США у 2024 р. Ділові та ІТ-послуги характеризуються коливаннями з мінімальними значеннями у 2022 р. та подальшим відновленням у 2023-2024 роках. Аналогічна тенденція спостерігається і щодо роялті, які після зниження у 2022 р. (224,93 млн дол. США)

зросли до 402,64 млн дол. США у 2024 р. Імпорт фінансових послуг, на відміну від інших видів, характеризується нестійкою динамікою без чіткої тенденції до зростання та у 2024 р. становив 219,24 млн дол. США.

Рис. 2.9. - Сальдо зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2020-2024 рр.

На рис. 2.9 зображена динаміка сальдо зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС у період 2020-2024 років. У перші три роки досліджуваного періоду спостерігався позитивний баланс, але перевага експорту над імпортом поступово зменшувалася - з 1534,07 млн дол. США у 2020 році до 1072,22 млн дол. США у 2022 році. У 2023 році показник різко скоротився до 391,96 млн дол. США. У 2024 році відбулася важлива зміна: сальдо вперше стало від'ємним -329,08 млн дол. США, що вказує на збільшення обсягів закупівлі послуг у ЄС.

Отже, у результаті аналізу зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу, слід зазначити, що протягом 2020-2025 рр. спостерігається зростання загального товарообігу, але присутнє від'ємне сальдо, де імпорт стабільно перевищує експорт. Український експорт до ЄС і надалі має переважно

сировинно-аграрний характер, оскільки саме ці галузі залишаються найбільш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках, тоді як виробництво продукції з високою доданою вартістю розвинене недостатньо. Така структура експорту поглиблює торговельний дисбаланс: вартість українського експорту нижча за імпорт. Подібна ситуація формується під впливом структурних особливостей економіки, оскільки внутрішнє виробництво не забезпечує достатньої пропозиції продукції високого ступеня переробки, тому попит на неї задовольняється за рахунок імпорту із країн-членів ЄС.

Імпорт з ЄС представлений переважно машинами, обладнанням, хімічною продукцією та мінеральними продуктами. Його зростання посилюється через високий внутрішній попит на високотехнологічну продукцію внаслідок повномасштабної війни, яка стала причиною скорочення частини виробничих потужностей і ускладнила логістику.

Динаміка торгівлі послугами демонструє позитивне сальдо до 2023 року, але у 2024 році показник вперше за тривалий час набув від'ємного значення. Головною причиною стало підвищення попиту на іноземні послуги, пов'язані з сектором безпеки, оборони та логістики [30].

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що сучасні зовнішньоекономічні відносини між Україною та Європейським Союзом за останні роки суттєво посилюються. В умовах повномасштабної війни ЄС фактично відіграє для України не лише роль стратегічного партнера, а й ключового економічного простору, через який забезпечується торгівля, логістика та фінансова підтримка. Інтеграційні процеси значно прискорилися: Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, поглиблюється участь у спільних проєктах, що формує основу для подальшого членства після завершення війни.

Можна сказати, що незважаючи на розширення доступу до ринку ЄС, Україна поки що не повною мірою використовує ці можливості для зміцнення власної економіки. Україна продовжує виступати переважно постачальником аграрно-

сировинної продукції, але вона критично залежить від імпорту високотехнологічних товарів, транспортних засобів і складної промислової продукції з країн ЄС. Треба враховувати, що зростання імпорту зумовлене умовами війни, зокрема потребами в енергоресурсах, техніці, відновленні інфраструктури та забезпеченні функціонування економіки. Така асиметрія об'єктивно формує значне від'ємне торговельне сальдо.

Отже, подальша інтеграція України до європейського економічного простору залежить насамперед від внутрішніх змін. Ключовим завданням є подолання сировинної орієнтації економіки, розвиток переробної промисловості та виробництва продукції з високою доданою вартістю. Водночас важливо враховувати, що частина поточного торговельного дисбалансу має тимчасовий характер і пов'язана з умовами воєнного часу. Без вирішення цих проблем навіть поглиблення співпраці з ЄС і залучення міжнародної фінансової допомоги не забезпечать довгострокового економічного зростання та зміцнення позицій України на світових ринках.

У результаті аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку зовнішньоекономічних відносин України та ЄС можна зробити такі висновки:

1. Встановлено, що еволюція економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом пройшла шлях від базового партнерства до політичної асоціації та економічної інтеграції. Здобуття статусу кандидата на членство в ЄС створює необхідний інституційний фундамент для розвитку зовнішньоекономічного потенціалу.

2. Умови повномасштабної війни суттєво активізували процес економічного зближення України з ЄС та переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків.

3. Європейський Союз остаточно закріпився у статусі головного стратегічного торговельного партнера України, частка якого у загальному експорті товарів сягнула історичних максимумів. Водночас статистичний аналіз свідчить про наявність дисбалансу у сфері зовнішньої торгівлі: обсяги імпорту стабільно

перевищують експорт, що призвело до зростання від'ємного торговельного сальдо, яке у 2025 році досягло 19,1 млрд дол. США, а у 2024 році вперше було зафіксовано від'ємне сальдо у сфері торгівлі послугами.

4. Виявлено структурну вразливість експортного потенціалу України, яка проявляється у переважанні сировинних товарів, а саме агропродовольчої продукції, частка якої перевищує 65%. Водночас імпорт з ЄС має іншу структуру - у ньому домінують машини, обладнання та хімічна продукція. Обґрунтовано, що для покращення торговельного балансу Україні потрібно переходити до інноваційно-інвестиційної моделі, розвивати переробну промисловість і активніше інтегруватися у європейські ланцюги створення доданої вартості.

Отже, сучасний стан зовнішньоекономічних відносин України та ЄС характеризується високим рівнем інтеграції, що відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стійкості держави в умовах війни. Водночас існуюча модель співпраці має певні дисбаланси, зумовлені переважанням сировинного експорту та значною залежністю від імпорту. У зв'язку з цим для повноцінної реалізації зовнішньоекономічного потенціалу та формування рівноправного партнерства з ЄС Україні необхідно не лише збільшувати обсяги торгівлі, а й здійснювати комплексну модернізацію економіки.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС

3.1. Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС

Незважаючи на активізацію євроінтеграційних процесів, на шляху інтеграції України до Європейського Союзу продовжує залишатися низка проблем та викликів. Сучасний стан зовнішньоекономічних відносин України та ЄС характеризується не лише поглибленням торговельно-економічної взаємодії, а й наявністю структурних дисбалансів, інституційних проблем та наслідків повномасштабної війни. Усе це впливає на темпи євроінтеграції та реалізацію зовнішньоекономічного потенціалу України.

Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС можна розподілити за такими стратегічними напрямками (рис. 3.1):

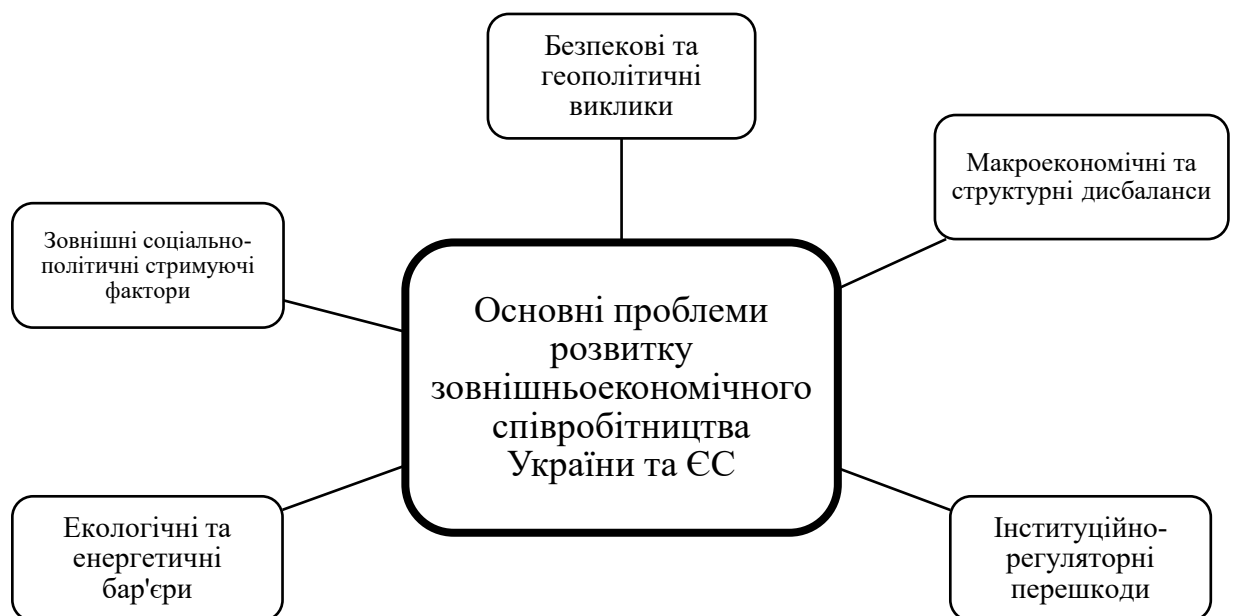

Рис. 3.1 – Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС

На рис. 3.1 узагальнено основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС за стратегічними напрямками. Їх наявність ускладнює євроінтеграційний процес та безпосередньо впливає на зовнішньоекономічний потенціал України. Детальний аналіз зазначених проблем подано нижче.

1. Безпекові та геополітичні виклики.

Фундаментальною перешкодою для повноцінної інтеграції України до ЄС залишається повномасштабна війна, яка створює значні економічні, демографічні та безпекові ризики. Основними наслідками війни для зовнішньоекономічного потенціалу України є:

- руйнування підприємств та інфраструктури. Знищення частини промислових потужностей на сході та півдні країни, зокрема у сфері металургії та машинобудування, посилило сировинну спрямованість економіки та знизило експортний потенціал держави;
- демографічна криза. Вимушена міграція мільйонів громадян до країн ЄС спричинила значний відтік робочої сили та людського капіталу, що ускладнює розвиток високотехнологічного виробництва;
- зростання інвестиційних ризиків. Воєнні дії та нестабільна безпекова ситуація стримують приплив іноземних інвестицій і ускладнюють довгострокове економічне планування.

У таких умовах реалізація зовнішньоекономічного потенціалу України значною мірою залежить від стабілізації безпекової ситуації та післявоєнного відновлення економіки.

2. Макроекономічні та структурні дисбаланси:

- асиметрія зовнішньої торгівлі та сировинна орієнтація експорту;
- недостатній рівень розвитку переробної промисловості;
- дефіцит інвестиційного потенціалу;
- висока залежність економіки від зовнішніх факторів.

В економічній системі України важливим викликом є необхідність переходу від сировинної моделі до розвитку переробної промисловості, інноваційного виробництва та продукції з високою доданою вартістю. Збереження орієнтації на експорт базової сировини (насамперед аграрної) призводить до системної втрати доданої вартості, яка формується вже на території країн-імпортерів.

Додатковою проблемою є недостатній рівень інвестицій у модернізацію виробництва та розвиток технологічних галузей. Воєнні ризики, економічна нестабільність і невизначеність щодо майбутнього стримують активність іноземних інвесторів та ускладнюють довгостроковий розвиток економіки.

3. Інституційно-регуляторні перешкоди:

- складність гармонізації митних процедур;
- повільні темпи антикорупційних і судових реформ;
- тривалий процес адаптації технічних стандартів та регламентів.

Важливим стримувальним фактором розвитку співробітництва України та ЄС залишаються проблеми адаптації державного управління та регуляторної системи до європейських вимог.

Однією з найбільших проблем на шляху євроінтеграції України залишається інституційна слабкість держави та недостатня ефективність боротьби з корупцією. Для Європейського Союзу ефективність реформ і рівень прозорості державного управління є одним із головних критеріїв готовності країни до інтеграції. Наявність корупційних ризиків, складність судової системи та бюрократичні процедури негативно впливають на інвестиційну привабливість України та стримують приплив прямих іноземних інвестицій. Крім того, саме від темпів реформ залежить ефективне використання фінансової підтримки ЄС у межах програми Ukraine Facility на 2024-2027 роки. Затримки у виконанні індикаторів реформ конвертуються у затримки макрофінансових траншів.

Для повноцінного входження до європейського економічного простору Україна має продовжити реформування правової та економічної системи

відповідно до вимог ЄС. Зміни мають охопити митне, податкове, трудове, фінансове та антимонопольне законодавство, а також законодавство у сфері захисту конкуренції, державної допомоги підприємствам, інтелектуальної власності, екологічної політики та захисту прав споживачів. Важливе значення для бізнесу має гармонізація технічних регламентів і стандартів якості продукції відповідно до норм ЄС, бо без підтвердженої відповідності цим нормам українська продукція не може бути включена до європейських виробничих ланцюгів.

Крім того, інтеграція до ЄС передбачає адаптацію фінансової системи до європейських вимог, посилення прозорості державних закупівель, а також впровадження європейських правил у сфері банківської діяльності, ринку капіталу та захисту інвесторів.

4. Екологічні та енергетичні бар'єри:

- вуглецеве коригування (СВАМ);
- енергетичний дефіцит;
- потреба у значних інвестиціях для екологічної модернізації.

Окремим викликом стає екологічна політика ЄС у рамках «Зеленого курсу» (Green Deal) [59]. Цей проєкт спрямований на підтримку України у розробці сучасної енергетичної та кліматичної політики відповідно до стандартів ЄС, а також підготовку до інтеграції у європейський енергетичний простір. Також додатковим викликом є запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ) [60], який передбачає додаткові платежі для продукції з високим рівнем вуглецевих викидів. Найбільший вплив це матиме на металургійну, енергетичну та хімічну галузі України, які характеризуються високою енергоємністю та значною зношеністю виробничих потужностей.

У таких умовах екологічна модернізація потребує значних інвестицій і технологічного оновлення, що є особливо складним завданням в умовах повномасштабної війни.

5. Зовнішні соціально-політичні стримуючі фактори:

- торговельний протекціонізм окремих країн ЄС;
- «втома від розширення» Європейського Союзу;
- побоювання щодо посилення рівня конкуренції серед учасників європейського ринку.

Окремою проблемою залишається гальмування євроінтеграційних процесів з боку деяких країн ЄС. Попри загальну підтримку України на рівні Європейського Союзу, окремі держави-члени не завжди підтримують подальше розширення ЄС та вступ України. Причинами цього є як політичні суперечності, так і побоювання щодо економічної конкуренції, додаткового фінансового навантаження на бюджет ЄС та можливих змін на європейському ринку праці й аграрному секторі. У результаті окремі рішення щодо євроінтеграції України можуть затягуватися або блокуватися на політичному рівні.

Ситуація також ускладнюється внутрішніми проблемами самого Європейського Союзу, який переживає непростий період трансформації. Висока інфляція останніх років, значні витрати на енергетичний перехід у межах Європейського зеленого курсу та втома суспільства від постійних криз змушують уряди багатьох європейських країн більше зосереджуватися на власних внутрішніх проблемах. Це призводить до так званої «втоми від розширення» (enlargement fatigue) [61]. У таких умовах виділення додаткових ресурсів на фінансування інтеграції чи подальше відкриття ринків для українських товарів часто зустрічає політичний опір з боку місцевих виборців, що об'єктивно сповільнює переговорний процес і звужує вікно можливостей.

Наведена класифікація макроекономічних, інституційних та безпекових проблем підтверджується сучасними оцінками процесу євроінтеграції України. Основні перешкоди розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС пов'язане не лише із зовнішніми факторами, а насамперед із внутрішніми проблемами самої держави. Ключові проблеми у процесі євроінтеграції України представлені у таблиці 3.1:

Ключові проблеми євроінтеграційного процесу України та механізми їх впливу

Проблема	Механізм впливу
1. Недостатні темпи реформ та корупційні ризики	Ускладнюють наближення до стандартів ЄС, знижують довіру до державних інституцій та стримують інвестиції
2. Наслідки повномасштабної війни та безпекові ризики	Руйнують економічну базу, змушують бізнес згортати діяльність і спричиняють втрату людського потенціалу
3. Недостатня ефективність державної євроінтеграційної політики	Призводить до неузгодженості реформ та уповільнення виконання зобов'язань перед ЄС
4. Гальмування євроінтеграційних процесів окремими країнами ЄС	Ускладнюють і сповільнюють ухвалення рішень щодо членства та фінансової підтримки України
5. Складна соціально-економічна ситуація всередині ЄС	Зменшує готовність ЄС розширювати фінансову допомогу та підтримку нових членів
6. Глобальна геополітична та геоekonomічна нестабільність	Створює невизначеність для торгівлі, інвестицій і довгострокового економічного планування

Кожна із зазначених проблем безпосередньо обмежує зовнішньоекономічний потенціал України, але найбільш критичний вплив на євроінтеграційні процеси мають безпекові виклики, зумовлені повномасштабною війною, що призводить до глибоких структурних порушень економіки.

Недостатня ефективність державної євроінтеграційної політики також залишається однією з важливих проблем. У багатьох випадках процес євроінтеграції обмежується ухваленням необхідних законів і стратегій, однак їх практична реалізація відбувається значно повільніше. Недостатня координація між органами державної влади, складність бюрократичних процедур та затримки у впровадженні європейських норм призводять до того, що адаптація технічних регламентів, санітарних, екологічних та митних стандартів затягується на тривалий

час. Для українського бізнесу це означає збереження регуляторних бар'єрів і складнощів у повноцінному виході на ринок ЄС.

Додатковий вплив на процес інтеграції має нестабільна геополітична та гео економічна ситуація у світі. Глобальні економічні кризи, торговельні конфлікти та зміни у світових ланцюгах постачання створюють для України додаткові ризики. Наприклад, посилення конкуренції між США, Китаєм та ЄС за технології, енергетичні ресурси й ринки збуту впливає на міжнародну торгівлю та інвестиційні потоки. Крім того, економічне уповільнення в окремих країнах ЄС та зростання протекціоністських настроїв можуть зменшувати готовність європейських партнерів до подальшого розширення Союзу та збільшення фінансової підтримки України.

Додатковими проблемами залишаються значні витрати на відновлення в умовах війни, необхідність модернізації інфраструктури та недостатня конкурентоспроможність частини українських підприємств на ринку ЄС.

Отже, у нинішніх умовах розвиток зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС відбувається в умовах значних викликів. Проведений аналіз показав, що основними перешкодами залишаються наслідки повномасштабної війни, структурні дисбаланси економіки, недостатня ефективність реформ, а також складність адаптації до вимог європейського ринку. Водночас реалізація необхідних реформ ускладнюється безпековими ризиками та значними витратами на оборону. За таких умов стандартних механізмів економічного співробітництва недостатньо для забезпечення повноцінної інтеграції України до європейського економічного простору.

Таким чином, наявні проблеми мають необхідність формування нових стратегічних перспектив розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України.

3.2. Перспективи економічної інтеграції України до Європейського Союзу

Європейський Союз є інтеграційним об'єднанням розвинутих країн, у межах якого забезпечується вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Для України співпраця з ЄС має стратегічне значення, оскільки поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі вже створила умови для розширення доступу українських товарів і послуг до європейського ринку та посилення економічної інтеграції.

Після 2022 року європейська інтеграція України фактично перестала бути лише одним із напрямів зовнішньої політики й стала стратегічною основою економічного розвитку держави. Якщо раніше Україна намагалася дотримуватися політики багатовекторності, балансуючи між різними геополітичними центрами, то сучасні умови сформували чітку орієнтацію на європейський економічний простір. Це пов'язано не лише з політичними чинниками, а й із переорієнтацією торгівлі, логістики, інвестицій та фінансової підтримки саме на країни ЄС.

Інтеграційний вибір будь-якої держави охоплює соціокультурний, економічний і політичний аспекти. Для України ці напрями мають особливе значення, оскільки соціокультурний аспект пов'язаний із трансформацією суспільних цінностей, розвитком освіти, науки та культурного обміну відповідно до європейських стандартів, економічний – із розвитком національної економіки та покращенням соціального добробуту населення, а політичний – із забезпеченням подальшого європейського розвитку держави.

У межах даного дослідження було визначено стратегічні перспективи інтеграції України до Європейського Союзу (рис. 3.2).

Рис. 3.2. - Стратегічні перспективи інтеграції України до ЄС

Представлені на рисунку 3.2 стратегічні перспективи інтеграції України до Європейського Союзу охоплюють економічну, політичну та соціокультурну складові, які формують основу подальшого євроінтеграційного розвитку країни. Їх реалізація сприятиме модернізації держави, посиленню міжнародної співпраці та адаптації України до європейських стандартів і цінностей.

Якщо розглядати виключно економічні перспективи від повноцінної інтеграції України до Європейського Союзу, то вони виходять далеко за межі звичного скасування торговельних мит чи квот. Йдеться про системну зміну самої

моделі нашої економіки. На практиці ці переваги найчіткіше розкриваються через основні напрями реалізації економічних перспектив (рис. 3.2):

Рис. 3.3. - Напрями реалізації економічних перспектив розвитку України

На рис. 3.3 узагальнено основні напрями реалізації економічних перспектив інтеграції України до Європейського Союзу. Представлені напрями демонструють комплексний підхід до трансформації національної економіки, що передбачає забезпечення макроекономічної стабільності, залучення інвестицій, модернізацію економічної структури, розширення зовнішніх ринків збуту, розвиток інноваційної діяльності та оновлення транспортно-логістичної інфраструктури. Водночас інтеграційні процеси формують нову модель післявоєнного відновлення національної економіки, орієнтованої на розвиток конкурентоспроможного виробництва, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю та глибоку інтеграцію України до європейських ланцюгів створення вартості.

Однією з основ функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу є принцип «чотирьох свобод» (Four freedoms), який передбачає вільний рух товарів,

послуг, капіталу та робочої сили між країнами-членами ЄС. Для України поступова інтеграція до цього простору створює можливості для спрощення зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій, розширення доступу українських компаній до європейського ринку та підвищення мобільності населення. Реалізація принципу «чотирьох свобод» також сприятиме глибшій інтеграції України до європейського економічного простору та посиленню конкурентоспроможності національної економіки.

Одним із перспективних напрямів співпраці України та ЄС є участь у програмі «Horizon Europe» («Горизонт Європа») на 2021-2027 роки. Це одна з найбільших програм Європейського Союзу, спрямована на підтримку науки, інновацій і сучасних технологій. Її бюджет перевищує 95 млрд євро, а основною метою є розвиток цифровізації, інноваційної економіки та підвищення конкурентоспроможності країн-учасниць [56]. Для України участь у програмі відкриває можливості для розвитку науки, міжнародного партнерства, залучення грантового фінансування та впровадження сучасних технологій у різних сферах економіки. Крім того, «Горизонт Європа» сприяє інтеграції України до європейського наукового та технологічного простору.

Для визначення перспектив інтеграції України до ринку ЄС слід розглянути сильні та слабкі сторони національної економіки, а також зовнішні можливості й загрози. Для цього використовується SWOT-аналіз, який дозволяє систематизувати основні фактори впливу та визначити пріоритетні напрями розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України (табл. 3.1).

Матриця SWOT-аналізу розвитку зовнішньоекономічної співпраці України з
ЄС

Сильні сторони (Strengths - S)	Слабкі сторони (Weaknesses - W)
1. Вигідне географічне положення. 2. Значний аграрний потенціал та природні ресурси. 3. Потенціал відновлюваної енергетики та «зеленої» трансформації економіки. 4. Розвинений IT-сектор та високий рівень цифровізації економіки. 5. Наявність висококваліфікованого людського капіталу. 6. Спроможність українського бізнесу ефективно адаптуватися до кризових ситуацій. 7. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі з ЄС. 8. Офіційний статус країни-кандидата на вступ до ЄС, що закріплює незворотність інтеграції. 9. Здатність держави залучати європейське цільове фінансування (програми Ukraine Facility, Horizon Europe тощо). 10. Наявність перспективних галузей для інтеграції до ринку ЄС (IT, агросектор, логістичний сектор та оборонна промисловість).	1. Сировинна орієнтація експорту з низькою часткою товарів із доданою вартістю. 2. Тривале від'ємне торговельне сальдо у зовнішній торгівлі з країнами ЄС. 3. Висока енергоємність та технологічна застарілість промислового виробництва. 4. Недостатній рівень інвестицій в інновації та технологічне оновлення. 5. Інституційна слабкість, корупційні ризики та повільні темпи впровадження структурних реформ. 6. Масштабне руйнування інфраструктури та економічні втрати через триваючу військову агресію. 7. Втрата частини транзитного та промислового потенціалу держави через окупацію та бойові дії. 8. Відтік робочої сили за кордон та поглиблення демографічної кризи. 9. Високе боргове навантаження на бюджет, що обмежує внутрішнє фінансування економіки. 10. Невідповідність значної частини стандартів європейським вимогам. 11. Залежність економіки від зовнішнього фінансування та міжнародної макрофінансової допомоги.
Можливості (Opportunities - O)	Загрози (Threats - T)

1. Інтеграція до внутрішнього ринку ЄС та принципу «чотирьох свобод». 2. Залучення іноземних інвестицій та грантового фінансування. 3. Розвиток переробної промисловості та експорту продукції з високою доданою вартістю. 4. Участь України в європейських ініціативах з розвитку цифрових технологій, науки та інновацій. 5. Модернізація енергетики та інфраструктури відповідно до стандартів ЄС. 6. Інтеграція у європейські виробничо-логістичні ланцюги. 7. Відбудова та модернізація України із залученням європейських технологій, інвестицій та інфраструктурних проєктів. 8. Поступова інтеграція до європейського енергетичного, цифрового та фінансового простору.	1. Триваюча війна, що несе за собою безпекові ризики для макроекономічної стабільності та інвестицій. 2. Посилення конкуренції на ринку ЄС. 3. Економічний протекціонізм окремих країн ЄС (блокування транзитних шляхів, квотування агроекспорту). 4. Інституційна «втома від розширення» (enlargement fatigue) всередині самого Європейського Союзу. 5. Потенційне скорочення фінансування від ЄС у разі невиконання внутрішніх структурних реформ. 6. Жорсткі нетарифні бар'єри (фітосанітарні, ветеринарні норми) для українського агроекспорту з боку європейських регуляторів. 7. Високі витрати на адаптацію до екологічних стандартів ЄС (СВАМ, Green Deal) 8. Нестабільна геополітична та геоекономічна ситуація у світі. 9. Подальше поглиблення демографічної кризи та дефіциту кваліфікованої робочої сили. 10. Ризик збереження сировинної моделі економіки та недостатнього розвитку високотехнологічного виробництва.
--	--

Джерело: складено автором на основі [17], [39]

Проведений SWOT-аналіз показує, що ключовими сильними сторонами України є вигідне географічне положення, значний ресурсний потенціал, розвиток

ІТ-сектору та поглиблення економічної інтеграції з ЄС. Водночас серед слабких сторін найбільш критичними залишаються сировинна орієнтація економіки, інституційні проблеми, демографічна криза та наслідки повномасштабної війни.

Найбільші можливості для України пов'язані з інтеграцією до внутрішнього ринку ЄС, залученням інвестицій, модернізацією економіки та розвитком високотехнологічного виробництва, тоді як основними загрозами виступають безпекові ризики, посилення конкуренції на ринку ЄС та нестабільна геополітична ситуація.

Для перетворення результатів SWOT-аналізу у практичні напрями зовнішньоекономічної політики доцільно використати матрицю TOWS. Вона дозволяє визначити основні стратегії розвитку на основі поєднання сильних і слабких сторін України з можливостями та загрозами зовнішнього середовища (табл. 3.2).

Таблиця 3.3

Матриця TOWS-аналізу формування стратегій зовнішньоекономічної співпраці України з ЄС

	Сильні сторони (S) <i>(переваги, які ми маємо)</i>	Слабкі сторони (W) <i>(проблеми, які нас гальмують)</i>
Можливості (O) <i>(шанси, які дає ЄС)</i>	Стратегія прориву та інтеграції (S+O) - максимальне використання переваг для реалізації можливостей. ➤ Використання ІТ-сектору та статусу кандидата для активного залучення грантів та європейських інвестицій; ➤ інтеграція агросектору та перспективних галузей у	Стратегія модернізації (W+O) - використання зовнішніх можливостей для подолання внутрішніх проблем. ➤ Використання макрофінансової допомоги для оновлення основних виробничих фондів та зниження загальної енергоемності ВВП;

	європейські виробничо-логістичні ланцюги; ➤ створення спільних підприємств і залучення ПІІ (прямих іноземних інвестицій) у переробну промисловість.	➤ залучення європейських технологій та грантів на R&D для відмови від сировинної моделі експорту; ➤ збільшення частки високотехнологічного експорту для поступового вирівнювання тривалого від'ємного торговельного сальдо з ЄС.
Загрози (Т) (ризик на ринку ЄС)	Стратегія адаптації та конкурентоспроможності (S+T) - використання сильних сторін для уникнення або пом'якшення загроз і посилення позицій на ринку ЄС. ➤ Спирання на адаптивність бізнесу та зону вільної торгівлі для подолання бар'єрів та протекціонізму країн ЄС; ➤ використання кваліфікованого людського капіталу для збереження позицій в умовах жорсткої конкуренції на ринку.	Антикризова стратегія (W+T) - мінімізація слабких сторін та зниження ризиків в умовах зовнішніх загроз і нестабільності. ➤ Прискорення реформ та подолання інституційної слабкості, щоб уникнути ризику втрати європейського фінансування; ➤ поліпшення умов для бізнесу, щоб зупинити відтік кадрів на тлі поглиблення глобальної демографічної кризи; ➤ стимулювання інновацій, щоб запобігти остаточному закріпленню сировинної моделі економіки через наслідки війни.

Таким чином, визначені за допомогою матриці TOWS стратегічні пріоритети, формують основу для подальшого розвитку зовнішньоекономічного співробітництва та економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

Отже, економічна інтеграція України до Європейського Союзу створює важливі можливості для модернізації національної економіки, розвитку

виробництва та розширення зовнішньоекономічних зв'язків. Результати проведеного SWOT та TOWS-аналізу показали, що поглиблення співпраці з ЄС сприятиме залученню інвестицій, оновленню інфраструктури, розвитку технологічних галузей та поступовому переходу до виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Проте успішна реалізація цих перспектив залежить від ефективності внутрішніх реформ, адаптації економіки до європейських стандартів та здатності держави реагувати на сучасні безпекові й економічні виклики. За таких умов особливого значення набуває формування напрямів підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС, що буде розглянуто у наступному підрозділі.

3.3. Напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС

Подолання окреслених вище проблем та повноцінна реалізація економічних перспектив вимагають від держави переходу від ситуативного реагування до системного управління зовнішньоекономічним потенціалом. Світова практика доводить: що глибшою стає міжнародна інтеграція, то складніших та тонших механізмів регулювання вона потребує. Для України сьогодні головним орієнтиром у цьому процесі є європейський економічний простір. Відповідно, напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС мають чітко корелювати з вимогами європейського законодавства (*acquis communautaire*) та сучасними ринковими реаліями.

Реалізацію напрямів підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС доцільно структурувати за кількома ключовими блоками (рис. 3.4).

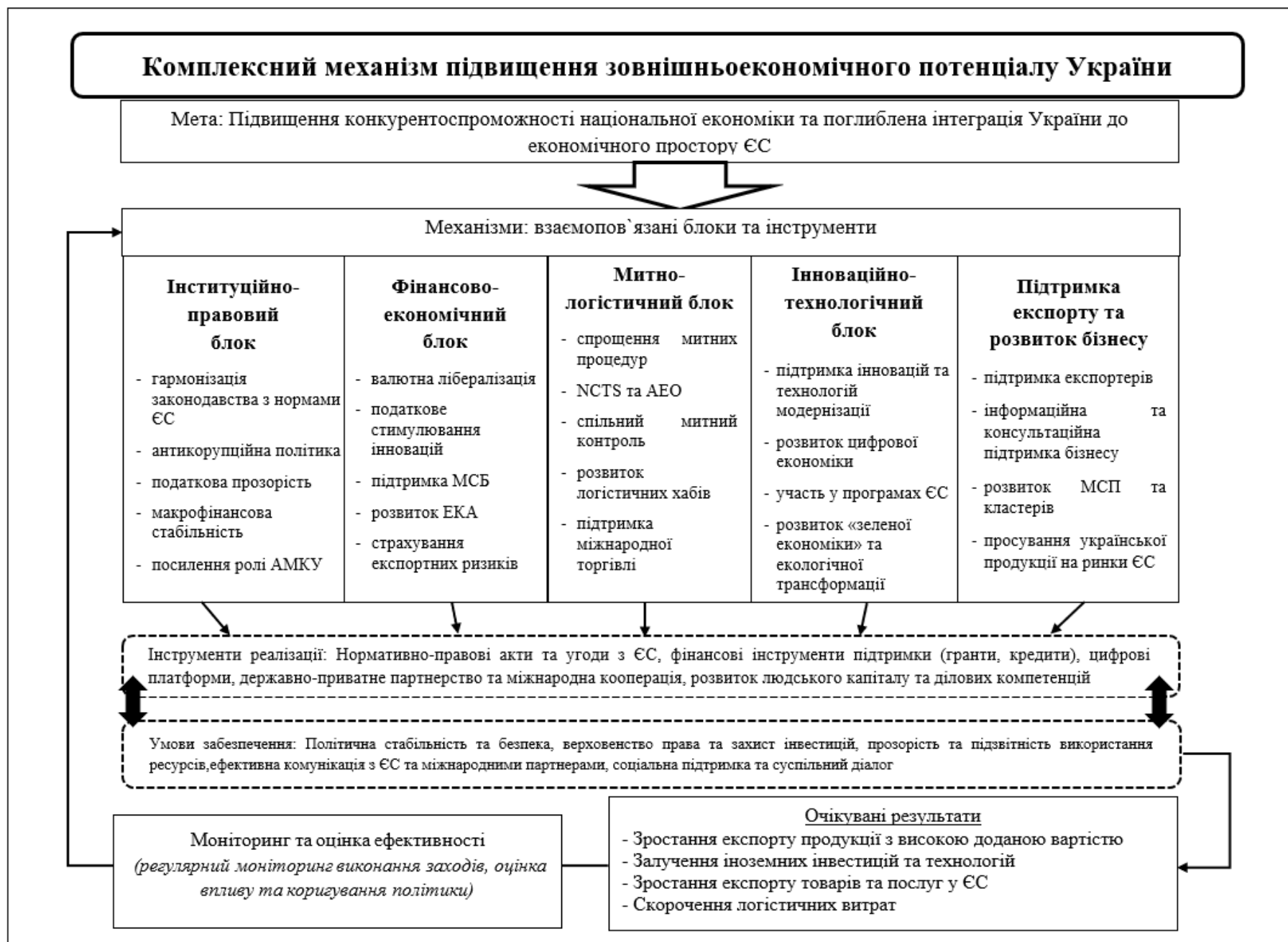

Рис. 3.4 - Підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС

На рис. 3.4 запропоновано комплексний механізм підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС, який об'єднує інституційно-правові, фінансово-економічні, митно-логістичні, інноваційно-технологічні інструменти та заходи підтримки експорту та розвитку бізнесу. Метою механізму є підвищення конкурентоспроможності національної економіки, розширення можливостей українських суб'єктів господарювання на європейському ринку та забезпечення більш глибокої інтеграції України до економічного простору Європейського Союзу.

Запропонований механізм ґрунтується на взаємодії кількох взаємопов'язаних блоків, кожен з яких виконує власну функцію, але водночас доповнює інші складові системи. Результативність інституційно-правового блоку безпосередньо впливає на сприйняття України потенційними інвесторами та її позиції у міжнародному економічному середовищі. Особливого значення набуває створення прозорих правил ведення господарської діяльності, зниження регуляторних бар'єрів та забезпечення стабільності державної економічної політики.

Важливу роль у цьому процесі відіграє діяльність Антимонопольного комітету України (АМКУ), спрямована на підтримання добросовісної конкуренції. Наявність ефективних інститутів державного регулювання сприяє підвищенню привабливості України для іноземних інвесторів та розширенню можливостей економічного співробітництва з країнами ЄС. Водночас відповідність європейським вимогам розширює доступ України до фінансових інструментів підтримки Європейського Союзу. Реалізація заходів цього блоку створить сприятливі умови для зовнішньоекономічної діяльності підприємств, залученню інвестицій та подальшому поглибленню економічної інтеграції України з ЄС.

Фінансово-економічний блок забезпечує формування сприятливих умов для модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Його реалізація спрямована на забезпечення доступу бізнесу до

фінансових ресурсів, стимулювання експорту та створення передумов для виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Одним із головних напрямів у фінансовій сфері є подальша валютна лібералізація та приєднання України до Єдиної європейської зони платежів у євро (SEPA). Це сприятиме спрощенню міжнародних розрахунків, прискоренню транскордонних переказів та підвищенню привабливості українського ринку для іноземних інвесторів. Крім того, створення прозорого валютного ринку та забезпечення вільного руху капіталів є базовою вимогою для повернення довіри іноземних інвесторів та ефективного використання макрофінансової допомоги в рамках європейських програм.

Важливим завданням також залишається формування податкової системи, орієнтованої на виробництво високотехнологічної продукції. Спираючись на європейський досвід, доцільно впроваджувати інструменти податкового стимулювання для тих підприємств, які інвестують у глибоку переробку та еко-модернізацію. Йдеться про прискорену амортизацію високотехнологічного обладнання, податкові канікули для індустріальних парків та підтримку малого й середнього бізнесу (МСБ). Враховуючи жорстку конкуренцію на ринку ЄС, саме МСБ потребує найбільшої підтримки через доступ до пільгового кредитування та грантових програм для виходу на зовнішні ринки.

Важливу роль у підтримці експорту відіграють експортно-кредитні агентства, які забезпечують страхування та фінансову підтримку експортерів. Зокрема, механізм портфельного страхування кредитів через ЕКА сприяє розширенню доступу українських виробників до фінансових ресурсів та зниженню ризиків зовнішньоекономічної діяльності [32]. В умовах війни також особливого значення набуває державна підтримка страхування перевезень українським морським коридором, що сприяє збереженню стабільного експорту та валютних надходжень держави [58].

Митно-логістичний блок спрямований на зниження витрат і спрощення доступу українських товарів до ринку ЄС. В сучасних умовах митна політика повинна виконувати не лише фіскальну функцію, а й сприяти розвитку міжнародної торгівлі шляхом усунення адміністративних бар'єрів та прискорення руху товарів через кордон. Цього можна досягти шляхом:

- масштабного розгортання спільного митного контролю з європейськими сусідами;
- розширення дії статусу авторизованого економічного оператора (АЕО), який надає бізнесу право проходити митницю за спрощеною процедурою;
- повної автоматизації процесів у рамках системи NCTS для усунення людського фактору;
- розбудови мережі мультимодальних логістичних хабів («сухих портів») у західних регіонах країни.

Реалізація зазначених заходів сприятиме скороченню часу митного оформлення, зменшенню логістичних витрат та підвищенню ефективності зовнішньоторговельних операцій.

Для розвитку експорту та зміцнення позицій України у міжнародній торгівлі не меншого значення набуває розширення співпраці з іншими державами, захист інтересів українських виробників у межах міжнародних організацій та створення дієвих механізмів фінансової й інформаційної підтримки експортерів. Особлива увага має приділятися розвитку транспортної та логістичної інфраструктури, оскільки саме вона забезпечує ефективне переміщення товарів на зовнішні ринки та підвищує конкурентоспроможність української продукції. Реалізація цих заходів сприятиме розширенню зовнішньоторговельної діяльності, залученню інвестицій та зміцненню міжнародних економічних зв'язків України.

Інноваційно-технологічний блок орієнтований на розвиток високотехнологічного виробництва, цифровізацію економіки та впровадження сучасних стандартів ведення бізнесу. Реалізація складових цього блоку допомагає

модернізувати виробничі процеси та підвищити продуктивність праці. Особливого значення набуває розширення співпраці з європейськими науковими та інноваційними центрами, що дозволить прискорити впровадження сучасних технологій і зміцнити конкурентні позиції українських підприємств.

Блок підтримки експорту та розвитку бізнесу забезпечує практичне просування української продукції на зовнішніх ринках та створення умов для розширення експортної діяльності підприємств. Важливим напрямом є надання консультаційної, інформаційної та організаційної підтримки суб'єктам господарювання, а також сприяння їх участі у міжнародних виставках, торговельних місіях і програмах співробітництва. Реалізація заходів цього блоку сприятиме розширенню присутності українських виробників на ринку ЄС та диверсифікації експортних напрямів.

Важливою особливістю механізму підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС є наявність спільних інструментів реалізації, умов забезпечення та системи моніторингу ефективності, що дозволяє створювати реалізацію заходів, оцінювати їх результативність і своєчасно коригувати напрями державної політики залежно від змін зовнішнього середовища. У сукупності дія всіх елементів механізму має забезпечити зростання експорту продукції з високою доданою вартістю, збільшення обсягів іноземних інвестицій, скорочення логістичних витрат та посилення економічної інтеграції України з ЄС.

Окремим елементом запропонованого механізму є система моніторингу та оцінка ефективності, яка забезпечує постійне оцінювання результатів реалізації визначених заходів. Моніторинг доцільно здійснювати за показниками динаміки експорту, обсягів залучених інвестицій, рівня участі підприємств у зовнішньоекономічній діяльності, логістичних витрат та ступеня інтеграції України до європейського економічного простору. Заходи моніторингу дозволять забезпечити зворотний зв'язок між складовими механізму та підвищувати

ефективність реалізації державної політики у сфері зовнішньоекономічного співробітництва з ЄС.

Отже, запропонований механізм поєднує ключові напрями підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС в єдину систему. Його необхідність обумовлена тим, що існуючі проблеми у сфері зовнішньоекономічної діяльності мають комплексний характер і потребують одночасного вдосконалення інституційного середовища, фінансового забезпечення, митно-логістичної інфраструктури, інноваційної діяльності та підтримки експорту. Комплексне поєднання запропонованих заходів спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку експорту, залучення інвестицій, модернізації економіки та подальшого поглиблення європейської інтеграції України.

В результаті дослідження перспектив розвитку зовнішньоекономічного потенціалу співпраці України та Європейського Союзу, було визначено такі висновки:

1. Проведений аналіз показав, що сучасний розвиток зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС відбувається в умовах значних безпекових, економічних та інституційних викликів. Основними проблемами залишаються наслідки повномасштабної війни, економічна нестабільність, великі оборонні витрати та складність адаптації українського бізнесу до вимог європейського ринку. Доведено, що за таких екстремальних умов стандартних механізмів співробітництва недостатньо, що вимагає формування принципово нових стратегічних пріоритетів економічної політики.

2. За результатами проведеного SWOT та TOWS-аналізу визначено ключові сильні та слабкі сторони економіки України, а також основні можливості й загрози в умовах євроінтеграції. Обґрунтовано, що євроінтеграція відкриває для України можливості для модернізації економіки. Поглиблення співпраці з ЄС сприятиме залученню іноземних інвестицій, оновленню інфраструктури, розвитку сучасних виробництв і поступовому переходу від

сировинної моделі економіки до експорту продукції з високою доданою вартістю.

3. Дослідження показало, що важливим кроком є вдосконалення інституційно-правового та фінансового середовища як основи підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України. Узгодження українських законів із правилами Європейського Союзу, підтримка експортерів і розвиток механізмів страхування ризиків сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості України та розвитку зовнішньої торгівлі.

4. Важливе значення у розвитку зовнішньоекономічного потенціалу відіграє модернізація митної та логістичної системи. Спрощення митних процедур, розвиток транспортної інфраструктури, цифровізація митного контролю та інтеграція з європейськими системами сприятимуть зменшенню торговельних бар'єрів, скороченню витрат бізнесу та прискоренню експортних операцій.

5. Реалізація запропонованих напрямів співпраці України з ЄС сприятиме відновленню економіки, підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств, розширенню до ринків ЄС, притоку іноземних інвестицій і зміцненню зовнішньоекономічного потенціалу держави.

6. Наукова новизна проведеного дослідження полягає у розробці комплексного механізму підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС, який поєднує інституційно-правовий, фінансово-економічний, митно-логістичний інноваційно-технологічний блоки та блок підтримки експорту і розвитку бізнесу. Запропонований механізм передбачає взаємодію всіх складових у межах єдиної системи, що дозволяє комплексно впливати на інвестиційну привабливість країни, конкурентоспроможність підприємств, ефективність зовнішньої торгівлі та рівень інтеграції України до економічного простору ЄС. Особливістю запропонованого механізму є поєднання заходів із удосконалення інституційного середовища, розвитку

фінансових інструментів підтримки бізнесу, модернізації митно-логістичної інфраструктури, стимулювання інноваційної діяльності та просування української продукції на зовнішніх ринках. Запуск цього механізму сприятиме збільшенню експорту продукції з високою доданою вартістю, залученню іноземних інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та поглибленню економічної інтеграції України з Європейським Союзом.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено актуальні питання, пов'язані зі станом, проблемами та перспективами розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України в умовах поглиблення інтеграції з Європейським Союзом. У ході проведеного дослідження було визначено, що на сучасному етапі саме співпраця з ЄС виступає одним із ключових напрямів економічного розвитку України та її входження у світовий економічний простір.

Встановлено, що зовнішньоекономічний потенціал є важливою складовою економічного розвитку держави, оскільки відображає можливості ефективної участі у міжнародній торгівлі, залученні інвестицій та розвитку конкурентоспроможного виробництва. Визначено структуру та основні складові зовнішньоекономічного потенціалу, яка охоплює експортну, імпорتنу, інноваційно-інвестиційну та інфраструктурну підсистеми.

Проаналізовано етапи розвитку економічного співробітництва України з ЄС. Дослідження еволюції цих відносин підтверджує системний перехід від базових торговельних угод до поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі і політичної асоціації. Європейська інтеграція стала одним із пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної політики України та важливим чинником модернізації національної економіки. У результаті дослідження встановлено, що Європейський Союз виступає основним торговельним партнером України, а також одним із ключових джерел фінансової підтримки, інвестицій і технологічної співпраці. Адаптація українського законодавства до стандартів ЄС сприяє підвищенню якості вітчизняної продукції, розвитку конкуренції та створює ширші можливості для виходу українських підприємств на міжнародні ринки.

Значну увагу було зосереджено на наслідках повномасштабної війни на зовнішньоекономічний потенціал України. Встановлено, що війна спричинила значні втрати для економіки, руйнування інфраструктури й ускладнення зовнішньої

торгівлі, але водночас вона посилила торговельно-економічні відносини України з ЄС. Підтримка з боку ЄС, створення нових логістичних маршрутів, фінансова допомога та спрощення торговельних умов сприяли переорієнтації українського експорту на європейський ринок і подальшому поглибленню економічного співробітництва України з Європейським Союзом.

Аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС показав, що частка ЄС у структурі українського експорту постійно зростає, що свідчить про посилення економічної інтеграції. Разом із тим встановлено, що структура українського експорту й надалі має переважно сировинний характер, тоді як імпорт із країн ЄС має технологічний характер. Це підтверджує необхідність структурної перебудови економіки, розвитку переробної промисловості та збільшення виробництва високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю.

У роботі визначено основні проблеми розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України та ЄС. Основними проблемами продовжує залишатися повномасштабна війна та її наслідки, високі логістичні витрати, недостатній рівень розвитку транспортної інфраструктури, складність адаптації українських підприємств до європейських стандартів, нестачу інвестиційних ресурсів та низький рівень технологічної модернізації окремих галузей економіки. Окрему увагу приділено екологічним вимогам ЄС та необхідності переходу до сучасного енергоефективного виробництва відповідно до європейських стандартів.

На основі SWOT- та TOWS-аналізу встановлено, що євроінтеграція створює для України значні можливості для подальшого економічного зростання. Поглиблення співпраці з ЄС сприятиме модернізації підприємств, розвитку інноваційної діяльності, інтеграції України у європейські виробничі та логістичні ланцюги, а також притоку іноземних інвестицій. Ефективне використання цих можливостей потребує проведення структурних реформ, удосконалення державної економічної політики та створення сприятливого бізнес-середовища.

Науковим результатом проведеного дослідження стала розробка комплексного механізму підвищення зовнішньоекономічного потенціалу України у співпраці з ЄС. Його наукова новизна полягає у представленні цілісної системи, що функціонує як єдиний економічний механізм, у межах якого узгоджено взаємодіють п'ять взаємопов'язаних блоків. Інституційно-правовий блок забезпечує формування прозорих і передбачуваних правил функціонування внутрішнього ринку, що створює передумови для залучення прямих іноземних інвестицій. Фінансово-економічний блок спрямований на посилення підтримки експортерів через розвиток інструментів страхування ризиків та розширення фінансової інтеграції з ЄС. Митно-логістичний блок передбачає модернізацію прикордонної інфраструктури, цифровізацію митних процедур та зниження логістичних витрат. Інноваційно-технологічний блок орієнтований на розвиток високотехнологічного виробництва, цифровізацію економіки та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю. Блок підтримки експорту та розвитку бізнесу спрямований на розширення присутності українських підприємств на ринку ЄС та створення сприятливих умов для виходу на зовнішні ринки. Практичне значення механізму полягає у створенні цілісної системи заходів, реалізація яких сприятиме залученню інвестицій, розвитку експорту, модернізації виробництва, підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств та поглибленню економічної інтеграції України з Європейським Союзом.

Отже, проведений аналіз показав, що поглиблення співпраці України з ЄС є важливою умовою економічного відновлення, модернізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Визначено, що розвиток зовнішньоекономічного потенціалу України значно пов'язаний із поглибленням співпраці з ЄС, наближенням економіки до європейських вимог та активним розвитком міжнародних економічних зв'язків. Реалізація запропонованих напрямів розвитку створюватиме умови для збільшення експорту, притоку іноземних

інвестицій, модернізації сучасного виробництва та зміцненню економічних позицій України у міжнародному середовищі.

Подальша співпраця України з Європейським Союзом має залишатися важливим напрямом економічного розвитку держави, що сприятиме не лише розвитку зовнішньої торгівлі, а й економічному відновленню держави, впровадженню сучасних технологій, підвищенню якості української продукції та зміцненню позицій України у європейському економічному просторі. Усе це створюватиме необхідні умови для подальшого зміцнення й ефективного розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Fundamentals of Management / M. Mescon, M. Albert, F. Khedouri; 3rd Ed. -Translated from English. - Williams LLC, 2008. – 672 p.
2. Котлер Ф. Основи маркетингу Короткий курс / . Ф. Котлер; пер. з англ. - М. Видавничий дім "Вільямс", . 2007. - 656 с.
3. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання: Монографія / І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козменко та ін. - Чернівці, 2003. - 464 с.
4. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч.-метод. посібник / Н. І. Єсінова. - Х. : ХДУХТ, 2017. - 189 с.
5. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів / Адам Сміт ; О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. - Київ : Наш формат, 2018. - 736 с.
6. Розміщення продуктивних сил : навчальний посібник / Л. М. Степасюк, О. О. Чередніченко, В. В. Нагорний. - К. : НУБіП України, 2023. - 448 с.
7. Ілляшенко С. М. Інформаційний потенціал підприємства / С. М. Ілляшенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.- 2004.- № 9(68).– С. 11 – 18.
8. Коленда Н. Сутність та види соціального потенціалу підприємства / Н. Коленда // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. - 2015. - № 1. - С. 29-34
9. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський. - К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. - 408 с.
10. Осовська Г.В. Економічний словник / [Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський]. - К. : Кондор, 2006. - 356 с.

11. Петренко Н. О. Формування промислового потенціалу України: регіональний аналіз. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 32-38. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2018/8.pdf
12. Білоусова О. С. Роль інвестиційного та фінансового потенціалу у формуванні фінансово-економічної стабільності. Економіка та суспільство. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1907>
13. Бабан Т. О. Сутність поняття «експортний потенціал» у економічній науці / Т. О. Бабан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - 2012. - № 2 (18), т. 2. - С. 7-17.
14. БізнесСловник. Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити = Business Dictionary. Economics. Finance. Banking. Investments. Bank Loans : англо-український : понад 12 500 термінів / [уклад. С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко]. - Київ : Школа, 2002. - 719 с.
15. Хаустова К. М. Теоретичні засади оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства у контексті стратегічного підходу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.4. С. 299-304.
16. Цифрова трансформація міжнародної торгівлі в контексті глобальної конкуренції: технологічні інновації та інвестиційні пріоритети. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4241>
17. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://edata.gov.ua/src/law/nationalStrategyEconomic-2030.pdf> (Дата звернення: 25.03.2025р.)
18. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
19. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; ред. Л. В. Губерський. - Київ : Знання, 2009. - 749 с.

20. Мартинов А.Ю., Падалка С.С. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ // Енциклопедія історії України: Додатковий том. - Кн. 1: А-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2021. - 773 с.

21. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (Дата звернення: 27.03.2026р.)

22. Держстат. Зовнішня торгівля послугами. URL: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_FOREIGN_TRADE_SERVICES_Q%28~%29 (Дата звернення: 14.04.2026р.)

23. План дій "Україна - Європейський Союз" від 12 лютого 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693 (Дата звернення: 27.03.2026р.)

24. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (Дата звернення: 02.04.2026р.)

25. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/>

26. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верховної Ради України від 13.03.2014 № 874-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text> (Дата звернення: 02.04.2026р.)

27. Офіційний портал Верховної Ради України. Комітет з питань економічного розвитку: Набрала чинності оновлена Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/267679.html (Дата звернення: 02.04.2026р.)

28. European Commission. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (Дата звернення: 02.04.2026р.)

29. Комітет Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу. URL: https://comeuoint.rada.gov.ua/news/main_news/75117.html
30. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектора. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (Дата звернення: 14.04.2026)
31. Держстат. Зовнішня торгівля товарами. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-misyachna-kvartalna-operatyvni-dani> (Дата звернення: 14.04.2026).
32. Експортно-кредитне агентство (ЕКА): офіційний сайт. URL: <https://www.eca.gov.ua/>
33. Van der Loo G. The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area: A New Legal Instrument for EU Integration Without Membership? Leiden: Brill Nijhoff, 2016. 298 p.
34. European Commission. Solidarity Lanes: Latest figures - November 2025. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-november-2025-2025-12-18_en (Дата звернення: 14.04.2026р.)
35. European Commission. EU trade relations with Ukraine. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (Дата звернення: 14.04.2026р.)
36. Дія.Бізнес. EU-Ukraine Solidarity Lanes: результати опитування бізнесу щодо нових можливостей для експорту та співпраці. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/eu-ukraine-solidarity-lanes-rezultaty-opytuvannia-biznesu-shchodo-novykh-mozhlyvostei-dlia-eksportu-ta-spivpratsi> (Дата звернення: 14.04.2026р.)
37. Економічна правда. Дунайські порти України за рік перевалили 9 мільйонів тонн вантажів. 2026. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/dunayski-porti-ukrajini-za-rik-perevalili-9-milyoniv-tonn-vantazhiv-817757/> (Дата звернення: 14.04.2026р.)

38. Міністерство енергетики України. Інтеграція у європейську електромережу ENTSO-E. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/intehratsiya-u-yeuropeysku-elektromerezhu-entso-e> (Дата звернення: 14.04.2026р.)
39. Міністерство економіки України. Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (Дата звернення: 15.04.2026р.)
40. Торгово-промислова палата України. План для Ukraine Facility: задачі та зміст. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/660538ef4bad0109308362.pdf> (Дата звернення: 15.04.2026р.)
41. Ukraine Investment Framework (UIF): Official Portal. URL: <https://uif.eu/>
42. Джерела Зеленого Фінансування: Ukraine Investment Framework / DiXi Group. 2024. - URL: <https://gto.dixigroup.org/assets/images/files/green-financing-uif-a4.pdf> (Дата звернення: 28.04.2026р.)
43. Верховна Рада України. Рамкова угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility від 22 трав. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24#n270 (Дата звернення: 28.04.2026р.)
44. Державна митна служба України. Спільний транзит (NCTS). URL: <https://customs.gov.ua/rezhim-spilnogo-tranzitu-ncts> (Дата звернення: 28.04.2026р.)
45. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. № 433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-15/ed20030116#Text> (Дата звернення: 28.04.2026р.)
46. Сіренко Н. М. Інтелектуальна рента в моделі інноваційного розвитку економіки. - 2011. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/414/1/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0.pdf>

47. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства : навч. посіб. / О. О. Удалих. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 292 с.
48. Заволока Ю. М. Методичні підходи до формування інвестиційного клімату держави / Ю. М. Заволока // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 1(1). - С. 198-199.
49. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. - К.: КНЕУ, 2008. - 316 с.
50. Виробничий потенціал / М. К. Міхно // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. - URL: <https://esu.com.ua/article-34131>
51. Теленик С. Інфраструктурний потенціал держави як фактор забезпечення захисту критичної інфраструктури // Підприємництво, господарство і право. - 2020. - № 1. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/33.pdf>
52. Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу). URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf> (Дата звернення: 03.05.2026р.)
53. Коваленко О.О. Соціальний діалог: актуальні проблеми гармонізації законодавства України з ACQUIS ЄС; матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 19 квіт. 2024 р. Харків, 2024. С. 242-245. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15019>
54. EU4Business: ініціатива Європейського Союзу з підтримки малого та середнього бізнесу. URL: <https://eu4business.org.ua/>
55. Interreg Europe Programme - програма міжрегіонального співробітництва ЄС. URL: <https://interreg.eu/programmes/interreg-europe/>

56. Дія.Бізнес. Програма ЄС «Горизонт Європа» 2021-2027. URL: https://business.diia.gov.ua/finance/program/programa_es_gorizont_evropa_2021_2027
(Дата звернення: 03.05.2026р.)
57. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL : https://www.researchgate.net/publication/343548112_Problemi_integracii_Ukraini_v_sv_itove_spivtovaristvo_v_sucasnih_umovah
58. Центр економічної стратегії. BEPS - Base erosion and Profit Shifting. URL: https://ces.org.ua/beps/?gad_source=1&gad_campaignid=22439086746&gbraid
59. Green Deal Ukraïna: офіційний сайт. URL: <https://greendealukraina.org/uk/>
60. Європейська Бізнес Асоціація - СВМ: транскордонний вуглецевий податок ЄС. URL: <https://eba.com.ua/cbam-transkordonnyj-vugletsevyj-podatok-yes-shho-tse-i-yak-vplyne-na-biznes/>
61. Szolucha, A. (2010). 'The EU and Enlargement Fatigue: Why has the European Union not been able to counter enlargement fatigue?', Journal of Contemporary European Research. Volume 6, Issue 1

ДОДАТКИ

Додаток А

1.3. РОЗПОДІЛ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ЗА ГЕОГРАФІЧНИМИ РЕГІОНАМИ (відповідно до КПБ6)

Регіони	ЕКСПОРТ					ІМПОРТ					ТОВАРООБОРОТ					САЛЬДО	
	січ.-серп. 2022		січ.-серп. 2023*			січ.-серп. 2022		січ.-серп. 2023*			січ.-серп. 2022		січ.-серп. 2023*			січ.-серп. 2022	січ.-серп. 2023*
	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	
УСЬОГО	26509	100,0	23216	100,0	87,6	34467	100,0	41190	100,0	119,5	60976	100,0	64406	100,0	105,6	-7958	-17974
Європа	16032	60,5	14772	63,6	92,1	16219	47,1	21294	51,7	131,3	32251	52,9	36066	56,0	111,8	-187	-6522
Азія	6248	23,6	5730	24,7	91,7	8830	25,6	13247	32,2	150,0	15078	24,7	18977	29,5	125,9	-2582	-7517
Америка	845	3,2	473	2,0	55,9	2019	5,9	2418	5,9	119,8	2864	4,7	2891	4,5	100,9	-1174	-1945
у т.ч. США	571	2,2	334	1,4	58,6	1473	4,3	1756	4,3	119,2	2044	3,4	2090	3,2	102,3	-902	-1422
Африка	1559	5,9	1120	4,8	71,8	257	0,7	411	1,0	159,9	1816	3,0	1531	2,4	84,3	1302	709
Австралія і Океанія	21	0,1	14	0,06	68,0	114	0,3	74	0,2	64,9	135	0,2	88	0,1	65,4	-93	-60
Довідково:																	
Країни ЄС	15552	58,7	14351	61,8	92,3	14859	43,1	19351	47,0	130,2	30411	49,9	33702	52,3	110,8	693	-5000
Країни СНД	1667	6,3	1021	4,4	61,2	4021	11,7	768	1,9	19,1	5688	9,3	1789	2,8	31,5	-2354	253

* Попередні дані

Примітка

1. З 2014 року дані подаються без урахування тимчасово окупованої Російською Федерацією території України.

1.3. Розподіл зовнішньої торгівлі товарами за географічними регіонами (відповідно до КПБ6)

Регіони	ЕКСПОРТ					ІМПОРТ					ТОВАРООБОРОТ					САЛЬДО	
	січ. 2025		січ. 2026*			січ. 2025		січ. 2026*			січ. 2025		січ. 2026*			січ. 2025	січ. 2026*
	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	
УСЬОГО	3027	100,0	3074	100,0	101,6	5970	100,0	6956	100,0	116,5	8997	100,0	10030	100,0	111,5	-2943	-3882
Європа	1735	57,3	1758	57,2	101,3	2437	40,8	2666	38,3	109,4	4172	46,4	4424	44,1	106,0	-702	-908
Азія	650	21,5	717	23,3	110,3	2140	35,8	3048	43,8	142,4	2790	31,0	3765	37,5	135,0	-1490	-2331
Америка	111	3,7	85	2,8	76,6	402	6,7	365	5,2	90,8	513	5,7	450	4,5	87,7	-291	-280
у т.ч. США	90	3,0	69	2,2	76,5	314	5,3	252	3,6	80,3	404	4,5	321	3,2	79,4	-224	-183
Африка	317	10,5	327	10,6	103,2	85	1,4	84	1,2	98,8	402	4,5	411	4,1	102,3	232	243
Австралія і Океанія	1	0,0	1	0,03	85,5	33	0,6	28	0,4	84,8	34	0,4	29	0,3	84,9	-32	-27
Довідково:																	
Країни ЄС	1668	55,1	1676	54,5	100,5	2242	37,6	2469	35,5	110,1	3910	43,5	4145	41,3	106,0	-574	-793
Країни СНД	136	4,5	122	4,0	89,7	75	1,3	57	0,8	76,0	211	2,3	179	1,8	84,8	61	65

* Попередні дані

Примітка

1. З 2014 року дані подаються без урахування тимчасово окупованої російською федерацією території України.

1.1. ДИНАМІКА ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ
(відповідно до КПББ)

млн дол. США

Найменування	2022												2023								2022		2023	
	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт	лист	груд	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип*	серп*	січ-серп	% до загально го обсягу	січ-серп*	% до загально го обсягу
УСЬОГО	5589	4889	2293	2375	2632	2930	2678	3123	3899	3599	3593	3299	2973	3157	3670	2892	2956	2813	2270	2485	26509	100,0	23216	100,0
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	57,0	19,4	-52,5	-51,6	-49,0	-40,1	-48,4	-47,6	-35,0	-38,7	-42,9	-48,2	-46,8	-35,4	60,1	21,8	12,3	-4,0	-15,2	-20,4	-31,3		-12,4	
у тому числі:																								
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	3128	2481	838	924	1209	1474	1410	1902	2596	2460	2599	2359	2111	2170	2452	1730	1678	1619	1287	1548	13366	50,4	14595	62,9
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	108,7	35,6	-54,9	-53,5	-40,8	-7,1	-16,1	-24,3	-8,8	-18,8	-26,2	-28,4	-32,5	-12,5	192,6	87,2	38,8	9,8	-8,7	-18,6	-10,9		9,2	
Мінеральні продукти	446	524	517	441	406	324	292	305	335	246	120	153	154	155	202	240	231	202	184	172	3255	12,3	1540	6,6
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-20,2	-16,7	-27,2	-42,0	-53,0	-62,6	-66,3	-64,2	-39,7	-46,2	-69,5	-57,6	-65,5	-70,4	-60,9	-45,6	-43,1	-37,7	-37,0	-43,6	-46,7		-52,7	
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	227	197	83	133	109	137	127	129	140	140	135	111	85	107	135	121	108	114	96	105	1142	4,3	871	3,8
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	51,3	15,2	-59,7	-46,2	-53,8	-52,4	-55,0	-64,1	-47,6	-50,0	-56,2	-70,7	-62,6	-45,7	62,7	-9,0	-0,9	-16,8	-24,4	-18,6	-41,1		-23,7	
Деревина та вироби з неї	199	173	166	201	198	198	192	175	174	167	153	122	122	138	180	150	180	168	144	138	1502	5,7	1220	5,3
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	41,1	6,1	-17,4	-3,4	-1,5	-13,5	-27,5	-22,9	-27,5	-20,5	-28,8	-36,1	-38,7	-20,2	8,4	-25,4	-9,1	-15,2	-25,0	-21,1	-8,1		-18,8	
Промислові вироби	72	69	37	46	46	45	40	43	44	45	44	38	39	43	64	42	47	45	42	38	398	1,5	360	1,6
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	30,9	4,5	-53,8	-44,6	-38,7	-46,4	-55,1	-46,9	-51,6	-44,4	-48,2	-50,0	-45,8	-37,7	73,0	-8,7	2,2	0,0	5,0	-11,6	-35,1		-9,5	
Чорні й кольорові метали та вироби з них	1171	1104	423	324	396	492	376	330	371	314	312	268	253	306	357	358	435	389	291	293	4616	17,4	2682	11,6
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	38,4	25,5	-67,5	-72,8	-70,2	-64,3	-76,0	-78,4	-76,1	-77,1	-75,4	-82,2	-78,4	-72,3	-15,6	10,5	9,8	-20,9	-22,6	-11,2	-53,9		-41,9	
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	237	249	159	211	186	177	179	181	179	165	172	186	157	177	205	186	202	204	160	108	1579	6,0	1399	6,0
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-0,4	-3,9	-54,3	-33,9	-36,7	-46,2	-44,4	-38,0	-44,8	-44,6	-55,7	-54,4	-33,8	-28,9	28,9	-11,8	8,6	15,3	-10,6	-40,3	-34,2		-11,4	
Різне (з урахуванням неформальної торгівлі)	109	92	70	95	82	83	62	58	60	62	58	62	52	61	75	65	75	72	66	83	651	2,5	549	2,4

* Попередні дані

Примітка

1. З 2014 року дані подаються без урахування тимчасово окупованої Російською Федерацією території України.

1.1. Динаміка товарної структури експорту
(відповідно до КПББ)

млн дол. США

Найменування	2024												2025												2026	
	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт	лист	груд	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт*	лист*	груд*	січ*	% до загально го обсягу
УСЬОГО	3410	3421	3269	3409	3402	2819	3017	3205	3037	3668	3490	3181	3027	2928	3472	3171	3424	2905	3083	2923	2985	3528	3431	3407	3074	100,0
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	13,1	7,3	-12,1	14,8	13,3	-1,0	31,1	24,3	16,8	37,6	19,2	-0,6	-11,2	-14,4	6,2	-7,0	0,6	3,1	2,2	-8,8	-1,7	-3,8	-1,7	7,1	1,6	
у тому числі:																										
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	2246	2221	2019	2188	2117	1632	1763	1912	1825	2422	2315	2009	1844	1823	2109	1865	2030	1555	1747	1650	1617	2023	2151	2119	2013	65,5
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	5,9	1,8	-18,4	24,5	25,2	0,3	36,1	23,1	22,3	47,7	18,8	-9,6	-17,9	-17,9	4,5	-14,8	-4,1	-4,7	-0,9	-13,7	-11,4	-16,5	-7,1	5,5	9,2	
Мінеральні продукти	324	287	333	298	264	262	254	226	170	199	223	302	266	232	263	237	222	231	233	235	244	302	238	211	207	6,7
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	111,7	85,4	64,9	24,2	14,1	29,9	37,9	30,8	-4,0	2,7	24,7	75,5	-17,7	-19,4	-20,9	-20,6	-15,9	-11,8	-8,2	4,0	43,9	51,7	6,5	-30,0	-22,4	
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	83	107	128	139	141	126	142	127	130	129	149	108	120	115	147	142	154	134	144	143	145	148	135	132	100	3,2
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-3,2	-1,7	-5,6	16,0	28,6	7,3	45,0	19,4	17,5	13,5	33,9	-2,4	43,8	7,2	14,3	2,0	8,9	7,0	1,6	12,9	11,2	14,4	-9,2	21,4	-16,6	
Деревина та вироби з неї	119	124	130	143	157	146	142	145	149	156	142	107	128	134	164	166	187	175	180	163	177	185	152	130	140	4,5
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-3,5	-10,6	-28,0	-5,5	-13,8	-13,6	-1,1	0,4	1,9	18,9	23,7	14,3	7,8	7,9	18,5	16,1	19,4	20,0	26,3	13,1	19,0	18,5	7,2	20,6	9,3	
Промислові вироби	41	47	51	47	54	48	49	50	49	53	48	40	47	49	56	56	57	58	66	56	62	66	56	46	48	1,6
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	3,0	4,1	-20,9	8,5	9,6	0,3	14,1	7,4	0,2	10,6	15,2	2,6	14,6	3,6	9,8	19,1	6,7	20,0	33,9	11,8	26,3	23,9	15,9	14,6	1,7	
Чорні й кольорові метали та вироби з них	364	365	339	318	390	355	398	435	445	375	313	324	327	300	437	395	406	397	378	358	420	446	391	460	285	9,3
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	43,2	18,2	-5,7	-11,3	-11,3	-8,9	36,2	45,8	25,0	38,0	21,8	7,2	-10,2	-17,9	29,2	24,0	4,1	11,7	-4,8	-17,6	-5,5	18,8	25,0	42,0	-12,6	
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	135	170	160	168	169	150	154	198	162	216	180	172	151	159	173	184	214	212	183	181	178	170	144	142	115	3,7
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-14,4	-3,3	-22,1	-9,7	-17,2	-26,7	-4,8	17,7	-8,8	26,4	1,0	8,0	11,9	-6,3	7,6	9,5	26,5	41,5	18,4	-8,5	9,5	-21,3	-19,8	-17,5	-24,1	
Різне (з урахуванням неформальної торгівлі)	98	99	109	108	110	100	115	113	107	117	120	119	144	117	133	128	153	142	152	136	141	188	164	169	167	5,4

* Попередні дані

Примітка

1. З 2014 року дані подаються без урахування тимчасово окупованої російською федерацією території України.

Джерело [30]

Експорт послуг України в ЄС за основними видами у 2020-2024 рр., млн.

дол. США

Вид послуги	2020	2021	2022	2023	2024
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	987,07	968,21	815,88	743,68	709,06
Послуги з ремонту та технічного обслуговування	79,01	79,70	47,36	49,57	62,45
Транспортні послуги	1139,82	1155,55	941,66	1090,24	1236,58
Послуги, пов'язані з подорожами	38,03	48,27	19,82	24,24	44,42
Послуги зі страхування	29,32	100,53	11,64	20,83	11,60
Послуги з будівництва	39,19	30,94	15,95	20,17	17,39
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	54,72	50,18	97,15	132,74	162,90
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	26,16	23,31	12,91	19,76	30,82
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1447,19	1319,43	1334,88	1416,07	1378,95
Ділові послуги	591,59	610,65	470,51	490,00	532,65
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	26,37	33,48	12,92	27,55	21,02
Державні та урядові послуги	2,63	2,80	0,89	0,02	0,03
Усього	4461,11	4423,05	3781,57	4034,88	4207,88

Імпорт послуг України з ЄС за основними видами у 2020-2024 рр., млн. дол.

США

Вид послуги	2020	2021	2022	2023	2024
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	2,96	8,54	2,67	—	14,11
Послуги з ремонту та технічного обслуговування	41,88	52,08	41,89	64,98	124,99
Транспортні послуги	567,39	846,47	816,69	929,07	1150,44
Послуги, пов'язані з подорожами	276,43	521,03	89,49	219,92	311,16
Послуги зі страхування	110,31	101,38	56,75	97,71	98,23
Послуги з будівництва	21,67	26,19	13,82	13,43	7,24
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	290,48	229,99	128,59	241,22	219,24
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	424,45	399,59	224,93	262,65	402,64
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	395,20	409,50	259,51	345,86	500,95
Ділові послуги	637,34	641,11	347,59	442,28	612,52
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	8,11	7,43	3,11	—	2,44
Державні та урядові послуги	150,83	126,98	724,31	1010,26	1093,00
Усього	2927,04	3370,29	2709,35	3642,92	4536,96

Джерело: складено автором на основі даних Держстату [22]